

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Simona Pospíšilová

Vývoj obchodního práva na našem území v letech 1862-1945

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vývoj obchodního práva na našem území v letech 1862-1990 zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Olomouci dne 28.4.2015

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala prof. JUDr. Eduardu Vlčkovi, CSc. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování diplomové práce.

OBSAH

1. Úvod.....	6
2. Obchodní právo, geneze pojmu obchodního práva	8
3. Stručný vývoj obchodního práva v českých zemích do r. 1863	11
4. Všeobecný obchodní zákoník 1862.....	15
4.1. Okolnosti přijetí Všeobecného obchodního zákoníku.....	15
4.2. Prameny obchodního práva za účinnosti Všeobecného obchodního zákoníku.....	17
4.3. Výklad norem Všeobecného obchodního zákoníku	18
4.4. Systematika obchodního zákona	19
4.5. Obchody	19
4.5.1. Pojem obchodů	19
4.5.2. Obecná ustanovení, uzavírání a plnění obchodů	22
4.6. Jednotlivé typy obchodů dle obchodního zákoníku	23
4.6.1. O koupi	23
4.6.2. Smlouva komisní	24
4.6.3. Smlouva spediční.....	24
4.6.4. Smlouva nákladní	25
4.7. Obchodní rejstřík	25
4.8. Obchodní knihy	26
4.9. Obchodní firmy	27
4.10. Obchodní zastoupení	28
4.11. Kupec, obchodník.....	29
4.12. Sensálové, obchodní pomocníci	30
4.13. Obchodní společnosti	31
4.13.1. Obchodní společnosti dle knihy druhé obchodního zákoníku.....	31
4.13.1.1. Veřejná obchodní společnost.....	32
4.13.1.2. Komanditní společnost	33

4.13.1.3. Akciová společnost.....	34
4.13.1.4. Komanditní společnost na akcie.....	36
4.13.2. Tichá společnost a sdružení k jednotlivým úkolům na společný účet.....	37
5. Další zákony přijaté za Rakouska - Uherska.....	39
5.1. Družstevní zákon.....	39
5.2. Akciový regulativ.....	41
5.3. Zákon o společnosti s ručením obmezeným.....	42
5.4. Ostatní zákony přijaté do roku 1919.....	45
6. Obchodní právo v době první ČSR.....	46
7. Obchodní právo za protektorátu Čechy a Morava.....	48
Závěr.....	49
POUŽITÁ LITERATURA:.....	51
Abstrakt.....	53
Klíčová slova.....	54
Abstract.....	53

1. Úvod

Při výběru tématu diplomové práce jsem spojila své dva oblíbené předměty a to historii a obchodní právo. Tato práce pojednává o historickém vývoji obchodního práva v našich zemích až do roku 1945. Obchodní právo jak ho známe dnes, je jedno z nejdůležitějších právních odvětví dnešní doby a jeho základy je možno spatřovat v mnohých institutech a právních předpisech doby dřívější. Začalo se vyvíjet v rámci obchodního styku již za starověku. V právu římském takto můžeme zmínit jako první instituty např. smlouvu kupní či trhovou. Zcela zásadní pokrok však spatřuji v přijetí Všeobecného obchodního zákoníku.

Cílem mé práce je popsat vývoj obchodního práva od počátků jeho vzniku až do doby skončení druhé světové války a obnovy Československa a podrobněji se věnovat rozboru Všeobecného obchodního zákoníku, jeho nejdůležitějším institutům a subjektům. Při tomto úkolu jsem zvolila popisnou spolu s metodou historickou.

Primárními prameny mojí práce byla díla významných historiků a právních teoretiků obchodního práva. Při vývoji a genezi pojmu obchodního práva to byla díla Valentina Urfuse a hlavně kniha „Dějiny českého soukromého práva“ od autorů Marty Kadlecové, Eduarda Vlčka, Renaty Veselé a Karla Schelle. Z této knihy a i dalších děl těchto autorů jsem postupně čerpala i v následujících částech práce. Stejně tak i z díla autora Karla Malého. Jako další pramen bych uvedla učebnici obchodního práva Ireny Pelikánové. V dalších částech práce jsem se opírala zejména o díla Františka Roučka, Antonína Randy, R. Dominika a Weniga- Malovského. Důležitým zdrojem pro mě byl komentář obchodního zákoníku od Karla Hermanna Otavského.

V první kapitole své práce se zabývám genezí pojmu obchodního práva až do jeho dnešní podoby jako práva obchodníků a obchodů. Základem pro jeho rozvoj byly italské země jako centra obchodu.

Další kapitola obsahuje stručný popis základů obchodního práva a jeho počátečních institutů na území českých zemí ve středověku. V rámci třicetileté války byl však vývoj značně opožděn. Základem zde byla existence cechů, v jejichž rámci vznikala různá pravidla týkající se obchodu. V pozdějších dobách tu byly první snahy o kodifikaci městského práva, dále měl význam rozvoj manufaktur a prvních zákonů s obchodněprávní problematikou.

Čtvrtá kapitola pojednává o Všeobecném obchodním zákoníku, přípravách k jeho přijetí a jeho rozboru. Podrobněji jsou popsány instituty jím zavedené. V první části je definován pojem obchody, všeobecná ustanovení o nich, jejich uzavírání a plnění. Další část obsahuje

upravené typy smluv. Potom jsou rozebrány další instituty a subjekty obchodního práva, obchodním společností je však věnována speciálně poslední část kapitoly.

Pátá kapitola je o ostatních zákonech přijatých za trvání Rakouska-Uherska. Výrazným mezníkem bylo přijetí zákona o společnostech s ručením omezeným, akciový regulativ a zákon družstevní.

Po skončení Rakouska-Uherska a vzniku první Československé republiky vznikl na našem území právní dualismus v důsledku platnosti Všeobecného obchodního zákoníku z roku 1862 a Uherského obchodního zákoníku z roku 1876. Pochopitelně se zde setkáváme se snahami o kodifikaci a unifikaci obchodního práva, ke které ovšem nedošlo. Hlavním důvodem můžeme shledat začátek německé okupace. I tak bylo v tomto období přijato mnoho zákonů, pro další rozvoj obchodního práva důležitých. O tom pojednává kapitola šestá.

Poslední kapitola popisuje události po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Toto období je obdobím úplného útlumu obchodního práva, jelikož docházelo ke značným veřejnoprávním zásahům a veškeré předpisy vedly k orientaci hospodářství na plnění válečných cílů.

2. Obchodní právo, geneze pojmu obchodního práva

O soukromém právu lze tvrdit, že jeho nynější podoba je výsledkem právního myšlení, které uskutečnila evropská právní věda, jež se opírala o římskoprávní dědictví. V obchodním právu je tomu naopak. Úloha teoretického myšlení ve vývoji obchodního práva nastala mnohem později, až byla většina obchodněprávních institutů hotová, jelikož ty vytvářel již obchodní styk dle své potřeby.¹ Už v době Babylónu, za Féniciánů a v dalších starověkých civilizacích, jsou zaznamenány první zmínky o obchodním právu.² Postupný rozvoj výroby a obchodu byl příčinou rostoucí potřeby upravit právní vztahy, které při obchodování vznikaly. „*Obchodní právo vzniklo jako profesní právo středověkých kupců a obchodníků.*”³

Obecně lze ovšem považovat za kolébkou obchodního práva Itálii. Zde jeho vývoj vrcholil ve 14. a 15. stol. především díky kvetoucímu obchodu italských měst. Důležitý je i vznik zdejších právních škol a to právní školy glosátorů a později škola komentátorů v Boloni. Všechny tyto podmínky umožnily vznik obchodněprávních institucí: commenda, jako pozdější kapitálové a obchodní společnosti, zavedení povinnosti vést obchodní knihy, počátky firemního práva a také utváření zásad, jimiž se po té řídily vztahy z obchodněpodnikatelských vztahů.⁴

Od svých počátků neměly normy obchodního práva samostatný charakter, ale vyvíjely se jako součást práva městského. V některých oblastech byly nedílnou součástí jednotného právního řádu, v jiných si zachovaly jistou ohraničenost a oddělenost jako například kupecké právo ve Florencii.

Velkou měrou se na těchto počátcích vývoje podílely cechovní organizace obchodníků nazývané gildy, jež si vynutily vznik jistých pravidel, zavazujících jejich členy. Kontrolovaly kvalitu zboží, určovaly počet tovaryšů a také ceny. Jen v rámci cechů byla možná jakákoliv řemeslná či obchodní činnost. Jejich vliv spočíval jednak v tom, že se na městských soudech ve sporech z obchodního styku užívalo jejich zvyklostí, jinde oplývaly přímo soudní pravomocí. Tak se začaly odlišně posuzovat právní vztahy obchodní a jiné a byl zde položen základ obchodního práva jako práva upravujícího vzájemné vztahy obchodníků.

¹ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. 1. vyd. Praha: SEVT, 1994, s.125

² PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s.32

³ URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého: římskoprávní dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. 1. vyd. Praha: SEVT, 1994, s.125

⁴ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s.169

Za feudalismu stát zasahoval z důvodu snahy o zvětšení panovníkových příjmů do ekonomických vztahů stále více, až došlo k postupnému vytváření určité teorie hospodářské politiky, jako obecných představ o fungování ekonomiky ve státě.⁵ Ve Francii o této teorii mluvíme jako o merkantilismu. Jeho základní myšlenkou bylo udržet a rozmnožit drahé kovy ve státě, jelikož na jeho množství záviselo bohatství státu.

Samotný pojem obchodní právo jako takové nalézáme ovšem až v období kapitalismu. Obchodní právo zde znamenalo souhrn právních norem souvisejících s právní úpravou obchodního styku a předmětem úpravy těchto norem byly jen vztahy jinak upravené občanskoprávně. O těchto normách mluvíme jako o normách obchodního práva soukromého. Jakékoliv normy veřejnoprávního charakteru týkající se obchodu, byly z něj vyloučeny.

V legislativě států se lišil způsob úpravy norem obchodního práva a vznikly tak teorie objektivní, subjektivní a smíšené. Objektivní teorie byla typická pro francouzský Code de commerce a rakouský obchodní zákoník a jeho ustanovení o tzv. absolutních obchodech. Subjektivní systém je založen na myšlence, že normami obchodního práva se řídí všechny obchody a jednání, jež uzavírá každý, kdo je kupcem v rámci své obchodní činnosti. Jako příklad zde německý obchodní zákoník z r. 1897. Třetí teorie vznikla z důvodu potřeby vyřešit jisté nedokonalosti předchozích dvou systémů.

Ve všech těchto typech právní úpravy však spatřujeme jeden hlavní rys tehdejšího obchodního práva a to jeho věcný charakter. Obchodní právo je tedy nejen právo obchodníků, ale i právem komerčních vztahů.

O obchodním právu v dnešním slova smyslu je zde možné mluvit až ve chvíli, kdy upravuje nejen vztahy mezi obchodníky, ale především vztahy mezi obchodníkem na jedné straně a neobchodníkem na straně druhé.⁶

Feudalismus neznal pojem obchodního práva vůbec a zde byly vztahy plynoucí z feudálního obchodního styku upravovány tzv. právem kupeckým. Toto právo bylo chápáno odlišně jako kapitalistické obchodní právo a to jako stavovské právo kupců a tvořilo poměrně odlišnou část od feudálního městského práva. Obsah těchto norem spočíval především v pravidlech upravujících organizační stránku cech a vztahovalo se pouze na vztahy mezi kupci, nikoli na osoby „nekupece,“. V tomto se liší obchodní právo kapitalismu a jeho absolutní obchody a obchodní právo feudalismu.

⁵ VLČEK, Eduard a Karel SCHELLE. *Vybrané kapitoly z právních dějin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s.74

⁶ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo I*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s.32

O soukromém právu i v době feudálního absolutismu lze konečně mluvit až během 19. století, kdy byly vytvořeny tzv. merkantilní soudy, jejichž pravomoc byla postupně rozšířena i na osoby, které nejsou kupci.

Mezi první pokusy úpravy moderního obchodního práva patří tzv. nařízení o pozemním obchodě z r. 1863 a nařízení o námořním právu z r. 1861, k jejímž vytvoření dal pokyn ministr Ludvíka XIV. Colbert odborníkovi Savarymu.⁷ Další kodifikací byl potom Napoleonův Code de commerce z r. 1807.⁸ Ten převzal strukturu Colbertových nařízení, vylepšil je a přidal nařízení o námořním obchodě.

V novodobém obchodním právu se setkáváme s různými definicemi obchodního práva. Například dle Františka Roučka je právo obchodním právem kupců a právem obchodů.⁹ Antonín Randa potom za soukromé obchodní právo považuje „soubor právních pravidel, jimiž zvláštní právní poměry obchodu se týkající jsou upraveny“.¹⁰

⁷ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s.34

⁸ VLČEK, Eduard a Karel SCHELLE. *Vybrané kapitoly z právních dějin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 79

⁹ ROUČEK, F. *Československé právo obchodní: I. část obecná*. Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1938, s.33.

¹⁰ RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, s. 5.

3. Stručný vývoj obchodního práva v českých zemích do r. 1863

I v českých zemích se počátky obchodního práva spojují se vznikem měst a následným rozvojem obchodu a řemeslné výroby. Při vzniku měst bylo důležité udělení tzv. privilegií jejich zakladatelem, jejichž obsahem byla vnitřní organizace a správa města, povinnosti obyvatel a soudní jurisdikce. Tím byla dána městům jistá volnost při vydávání vlastních právních předpisů.¹¹ Vývoj těchto předpisů byl u nás ovšem zpomalen v důsledku 30leté války. Nejdříve došlo k rozvoji práva směnečného, což vedlo po vydání společného směnečného řádu pro země rakouské a české r.1763 a zřízení směnečných a merkantilních soudů, ke vzniku nových výrobních poměrů a na manufakturní výrobě se konečně začali podílet i nešlechtičtí podnikatelé. Růst potřeby upravit všechny tyto obchodní vztahy bylo hlavním impulzem pro vznik odvětví obchodního práva.¹²

V rámci měst se začaly utvářet organizace obchodníků a řemeslníků - cechy, které vytvářely, jak je již výše zmíněno jistá pravidla a předpisy pro své členy, a tak v jejich souvislosti i u nás dochází ke značnému rozvoji obchodního práva. Pro tyto cechy byly základem tzv. cechovní artikuly, pečeť, pokladna a prapor. Oplývaly zvláštní ochranou nazývanou tzv. mílové právo, spočívající v tom, že v určité vzdálenosti od města se nemohly konat trhy. Dalším typem ochrany byl zákaz prodeje zboží obchodníky, kteří nebyli členy místního obchodního cechu. Takovým příkladem je privilegium vydané králem Vladislavem II. z r.1498, které platilo pro pražské kupce. Za účelem vyloučení norimberských kupců, bylo toto privilegium potvrzeno privilegiem krále Leopolda II. a rozšířeno na území Čech. K omezování domácí konkurence, necechovní, sloužilo vydávání státních koncesí k provádění obchodu.¹³

Z důvodu toho, že každá města měla svá privilegia a v rámci jejich správy potom vytvářela vlastní předpisy, byl pro české země v tomto období, a to zejména vlivem zahraničního působení, typický právní partikularismus. V severní části Čech a Moravy, Slezsku a Lužici vzniklo právo tzv. magdeburské, odvozeného od Magdeburgu, kde se nacházel i přes stálý zákaz českých panovníků soud, jenž pro česká města sloužil jako vrchní soud odvolací. Ve středních a jižních Čechách a Moravě to potom bylo pak právo švábské.

¹¹ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s.175.

¹² MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s.172.

¹³ VLČEK, Eduard a Karel SCHELLE. *Vybrané kapitoly z právních dějin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 80.

Zde se ovšem postupem času vytvořila vlastní správa, a to v Čechách soud Starého Města pražského a na Moravě to bylo Brno. U práva magdeburského to potom byly vrchní správy Litoměřice a Olomouc.¹⁴

V pozdější době docházelo k prvním snahám o kodifikaci městského práva. První významnou kodifikací byl Koldínův zákoník zvaný „Práva městského království českého“ z roku 1579, který platil až do začátku 17. století, kdy byly jeho ustanovení postupně nahrazovány feudálními zákoníky. Soudy se jím musely řídit od roku 1580. Základem pro kodifikaci městského práva byla městská privilegia a praxe městských soudů. Území, kde platilo právo magdeburské, ovšem Koldínův zákoník dlouho odmítaly a to až do 17. století.

Kromě klasických řemeslných cechů, existovaly v českých zemích také tzv. konfraternity, což byly sdružení kupců a obchodníků. Obecně se podobaly cechům. Co se týče organizační struktury, v jejich čele stály 2-5 starších. Hlavním orgánem bylo shromáždění a jiní úředníci. Na rozdíl od kupeckých gild, typických pro zahraniční města, které oplývaly i soudní pravomocí, konfraternity měly jen pravomoci administrativní a disciplinární opatření pro své členy. Nijak zvlášť se tedy od řemeslných cechů nelišily.

Třicetiletá válka a pozastavení vývoje ekonomiky u nás vedla vídeňskou vládu po vzoru zahraničních absolutistických států k uplatňování merkantilistických teorií, jejichž cílem bylo udržet v zemi co nejvíce kapitálu a to hlavně podporou domácí výroby a obchodování. K těmto tendencím začal v 18. století nástupem osvícenského absolutismu směřovat i český stát. Jako první byla za vlády Josefa II. zřízena komerční deputace, jako orgán pro podporu a rozvoj obchodu. V roce 1714 se z ní stala manufakturní komise a v roce 1724 pak komerční kolegium.¹⁵ „Od počátku 18. století dochází uvnitř konfraternit ke sdružování jednotlivých kupců a tyto sdružení kupci jsou později uznávány za jednu firmu“.¹⁶ Objevuje se i první akciová společnost a to Hedvábnická. Postupem času docházelo ke stále větším zásahům do organizace a výlučných pravomocí cechů a konfraternit. Rozvoj manufaktur brzdila a bránila stará cechovní soustava a také nedostatek pracovních sil z důvodu stálého nevolnického systému. Cechy regulovaly jak mzdy, tak počet výrobků i počty mistrů, dělníků a další. Pokud mělo dojít ke skutečnému rozvoji obchodu, bylo nutné stále větších zásahů.

¹⁴ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 176.

¹⁵ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 172 -173.

¹⁶ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 178.

Tyto zásahy byly realizovány jednak úřadem inspektora, který byl založen roku 1731 a sloužil k dozoru nad činností cechů a jednak vydáním generálního cechovního patentu, neboli tzv. komerční patent v roce 1732.¹⁷ Ten byl pro cechy zcela zásadní, jelikož obsahoval mnoho pravidel a velice přísné sankce za jejich nedodržení. Značně oslabil postavení mistrů, kterým byla odebrána pravomoc řešení sporů a byla přenesena na vrchnost. Zakazuje cechům chování obdobné kartelovým dohodám a naopak přikazuje vést svoji agendu pod hrozbou pokuty. Začalo docházet k evidenci výučních listů tovaryšů a nutnost prokazování jejich původu. Cechovní inspektor měl za úkol dohlížet na schůze cechů a udělování případných sankcí.¹⁸

Pro další vývoj obchodního práva byla důležitá ustanovení a kodifikace přijaté za absolutismu.

Komerčním patentem došlo ke vzniku kupeckých matrikulí, kam měl povinnost se zapsat každý kupec, provozující oprávněně kupeckou činnost a na základě toho mu byl vydán legitimační lístek, dokládající, že činnost provozuje na základě zákonného oprávnění. Tento lístek a tím pádem i oprávnění ke kupecké činnosti mohl potom obdržet i kupec, jenž nebyl členem žádného cechu.

K dalším zásahům došlo v rámci josefínských reforem pražských magistrátů a tehdy se konfraternity sdružovaly do jednoho kupeckého germia.

V 19. století došlo ke vzniku mnoha zákonů s obchodněprávním základem. Z nich jsou to především tzv. spolkový zákon (zákon o spolicích) z roku 1852, živnostenský zákon z roku 1859, zákon o Vídeňské burze z roku 1854, zákon o burzách a dohodcích na zboží z roku 1860, zákon o protokolování firem a o společnostech obchodních z roku 1857. Co se týče obchodněprávní povahy, tu měly i některé normy Všeobecného zákoníku občanského.¹⁹

Jednou z prvních právních úprav obchodní společnosti nalezneme v Rakousko-českém směnečném řádu, který platil od roku 1850. „*Sestavit nový směnečný řád bylo usneseno na zasedání států německé celní jednoty v roce 1846 a pruská vláda pak svolala v roce 1847 všechny německé státy včetně Rakouska k poradám, jež se odbyvaly v Lipsku.*”²⁰ V něm nalezneme dva typy společností. Universal - Compaigne jako základ veřejné obchodní společnosti a societas omnium bonorum, která měla blízko dnešní komanditní obchodní

¹⁷ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 173.

¹⁸ Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni, Všeobecný obchodní zákoník rakouský, David Marek

¹⁹ VLČEK, Eduard a Karel SCHELLE. *Vybrané kapitoly z právních dějin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 80.

²⁰ tamtéž

společnosti. Vznikly též obchodní rejstříky a povinnost obchodní společnosti se v nich zapsat. Tyto rejstříky byly vedeny obchodním a směnečným soudem.²¹

Veškeré tyto snahy a zásahy měly vést k unifikaci práva, odstranění partikularismu a rozvoji obchodu v Habsburské monarchii. To se povedlo prozatím pouze v oblasti rodinného a občanského práva vydáním Všeobecného občanského zákoníku v roce 1811. Ten ovšem obsahoval i mnoho ustanovení s obchodněprávní povahou. Bylo tomu například v ustanoveních o zákonném úroku v § 995 o úroku, dále ustanovení o zmocnění a kupeckém zastoupení v § 1002 - 1033, ustanovení o obchodních společnostech v § 1203 - 1216, jakož i řada dalších ustanovení obsahující pojmy „obchodník“ a „kupec“. Řada těchto ustanovení byla později zrušená přijetím Všeobecného obchodního zákoníku a jeho uváděcím zákonem.

²¹ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 179.

4. Všeobecný obchodní zákoník 1862

4.1. Okolnosti přijetí Všeobecného obchodního zákoníku

V Habsburské monarchii nastoupil kapitalismus a dochází k rozvoji moderního průmyslu, podnikání, růstu kapitálu a jeho monopolizaci. Z důvodu umožnění dalšího rozvoje vznikla potřeba unifikace práva. V oblasti občanskoprávní toho bylo dosaženo přijetím Všeobecného občanského zákoníku. V oblasti práva obchodního ve smyslu moderního právního odvětví tato potřeba unifikace s neúspěchem přetrvávala. V této době nacházíme kořeny mnoha institucí, které se plně vyvinuly až za ČSR po roce 1918 a jež nacházíme i dnes v mnoha evropských státech. Rozvoj práva jak občanského tak obchodního byl značně ovlivněn německým zákonodárstvím.

Výsledkem pokusů o unifikaci práva obchodního bylo v roce 1862 přijetí Všeobecného obchodního zákoníku, jenž vycházel z obchodního zákoníku Německé spolkové republiky.²² „Nový obchodní zákoník nejen že sjednocoval a nahrazoval dosud platné dílčí úpravy (dotýkající se např. firemního práva, postavení obchodníků, kupeckých knih apod.), nýbrž přinášel současně i právní pravidla ovládaná zcela jiným duchem a přimykající se bezprostředně k principům kapitalistické volné soutěže“.²³ Jeho naprosto odlišná povaha byla odrazem zcela jiného složení výrobních vztahů ve společnosti. Tímto přijetím došlo definitivně k zániku práva kupeckého.

Snahy o vytvoření tohoto zákoníku probíhaly celou první polovinu 19. století. Lze je rozdělit do tří fází. Dne 18. února 1809 byly snahy o kodifikaci zahájeny vydáním kabinetního listu, který ukládal dvorské komisi právního odboru přípravu návrhu obchodního zákoníku. Vedením těchto příprav byl jmenován Johann Michael von Zimmerl.²⁴ Obchodní zákoník se měl skládat z pěti knih a to:

1. právo obchodní
2. právo směnečné
3. právo námořní

²² MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 231.

²³ VLČEK, Eduard a Karel SCHELLE. *Vybrané kapitoly z právních dějin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 81

²⁴ 150 let Všeobecného obchodního zákoníku: sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého kolokvia ke 150. výročí Všeobecného obchodního zákoníku pořádaného ve dnech 11.-12.10.2012 Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci pod názvem Zákon č. 1/1863 ř.z., všeobecný rakouský zákoník - inspirační zdroj českého obchodního práva. 1. vyd. Editor Kamila Bubelová. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 7.

4. řízení konkurzní
5. řízení ve věcech obchodních

V první fázi byly vypracovány knihy první a druhá, ovšem nikdy nebyly schváleny. Práce na nich trvaly až do roku 1814. Následně však potřeba úpravy směnečného práva vedla k orientaci prací na tuto problematiku a vyústila v dokončení návrhu společného směnečného řádu pro německé a italské země.

V roce 1842 byla obnovena dvorská komise a kodifikační práce pokračovaly. Nový návrh obchodního zákoníku měl deset částí, avšak obsahoval jen úpravu obchodního práva v užším smyslu. Úprava práva námořního, směnečného a konkurzního chyběla. Zákoník měl pouze doplnit ABGB a co se týče obchodních věcí, měl být k němu ve vztahu *lex specialis*. Hlavní inspirací měl být francouzský *Code de commerce*. V roce 1849 byly práce dokončeny. Po částech obsahoval úpravu osob podřízených obchodnímu právu, protokolování obchodníků, práva a povinnosti obchodníků, obchodní knihy, obchodní společnosti, obchodní zřízení, komisionáři, přepravci, dopravci, makléři a sensálové. Práce na zákoníku však následně pokračovaly až do pádu Schmerlingovy vlády v roce 1851.²⁵

Třetí fáze začala v roce 1853. Byl vypracován třetí návrh obchodního zákoníku, který v roce 1855 prošel určitými úpravami a v závěru z něj byl návrh čtvrtý. Ani jeden ovšem znovu nedošel do schvalovací fáze.²⁶

Na říšské radě ve Frankfurtu podalo Bavorsko návrh na vytvoření komise, jež by se věnovala kodifikaci obchodního zákoníku společného pro celou Německou spolkovou republiku. Reakcí na to bylo dne 17. dubna 1856 usnesení spolkového sjezdu německých států o zřízení této komise. Ta se skládala ze zástupců všech spolkových států a jejím prvním prezidentem byl jmenován bavorský ministr von Ringelmann, druhým potom Dr. Franz von Raule (předseda vídeňského obchodního soudu). Konference, která měla vést k přijetí zákoníku se konala v roce 1857 v Norimberku. Sešly se na ní zástupci všech zemských vlád německého spolku, významní právníci a obchodníci. Podkladem pro nový zákoník byl návrh vypracovaný Pruskem a na základě dohody mezi Rakouskem a Pruskem, byly podkladem i

²⁵ Anton von Schmerling (28. srpna 1805 Vídeň - 23. května 1893 Vídeň) byl rakouský politik, právník a významný člen frankfurtského parlamentu, v letech 1849–1851 byl rakouský ministr spravedlnosti, v letech 1860–1865 státní ministr rakouského císařství a faktický šéf vlády.

²⁶ 150 let Všeobecného obchodního zákoníku: sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého kolokvia ke 150. výročí Všeobecného obchodního zákoníku pořádaného ve dnech 11.-12.10.2012 Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci pod názvem Zákon č. 1/1863 ř.z., všeobecný rakouský zákoník - inspirační zdroj českého obchodního práva. 1. vyd. Editor Kamila Bubelová. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 7-9.

rakouské návrhy z roku 1855 a 1857. O celé této konferenci byly vedeny protokoly, jejichž redaktorem byl Lutz. Tyto protokoly byly následně vydány jako celek, tzn. jak protokoly z obchodní konference v Norimberku tak i z konference habsburské, kde byla dále přijata kniha pátá.²⁷

S konečnou platností byl Všeobecný obchodní zákoník (ADHGB) přijat Rakouskem dne 17.12. 1862 s účinností od 1.7. 1863, ovšem ne jako celek. Rakousko odmítlo knihu pátou a to knihu o právu námořním. V roce 1870 byl tento zákoník v Německu prohlášen za říšský spolkový zákon. Narozdíl od českých zemí, kde byl tento obchodní zákoník recipován i v první ČSR, v Německu byl nahrazen již v roce 1897.²⁸

4.2. Prameny obchodního práva za účinnosti Všeobecného obchodního zákoníku

Obecně jsou prameny práva děleny na hlavní a podpůrné. Tyto prameny upravoval pro oblast obchodního práva Uváděcí zákon a čl. 1-2. Všeobecného obchodního zákoníku. Primárním a jedním z hlavních pramenů je tedy Všeobecný obchodní zákoník. Uváděcí zákon se skládal ze dvou částí a to ustanovení všeobecná a ustanovení zvláštní. Právě v těchto ustanoveních zákon upravoval platnost a účinnost ostatních zákonů a právních předpisů z oblasti obchodního práva přijatých doposud. Dle §1-5 všechny ostatní zákony a nařízení upravujících předmět obchodního práva se stávají dále neplatnými, pokud na ně ovšem v některých svých ustanoveních obchodní zákoník přímo neodkazuje, nebo jejich další platnost a účinnost dále neřeší uváděcí zákon. V §2 například ruší platnost řádů merkantilních, fallitních a směnečných. Mezi hlavní prameny tedy také patří obchodní zákony, které Všeobecný obchodní zákoník pozměňují či doplňují, což jsou obchodní zákony, jejichž platnost byla zachována, později vydané obchodní zákony a výsady přiznané určitým obchodním ústavům (např. rakousko-uherské banky). Dále sem patří na základě výslovného ustanovení čl. 2 obchodního zákoníku německý směnečný řád.²⁹

Mezi prameny podpůrné řadíme obchodní obyčej a na druhém místě občanský zákoník. Těch se užije dle čl. 1 obchodního zákoníku v případě, že ve výše zmíněných pramenech

²⁷ RANDA, Antonín. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, s. 13.

²⁸ 150 let Všeobecného obchodního zákoníku: sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého kolokvia ke 150. výročí Všeobecného obchodního zákoníku pořádaného ve dnech 11.-12.10.2012 Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci pod názvem Zákon č. 1/1863 ř.z., všeobecný rakouský zákoník - inspirační zdroj českého obchodního práva. 1. vyd. Editor Kamila Bubelová. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s.12.

²⁹ RANDA, Antonín. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, s. 26.

hlavních by scházelo ustanovení pro posuzovaný případ: „Ve věcech obchodních použití jest, pokud tento zákoník ustanovení nemá, obchodních obyčejů, a za jejich nedostatku všeobecného práva občanského.”

Narozdíl od obchodních obyčejů, sem nespádají obchodní zvyklosti, které jsou pro strany závazné jen, když si tak stanoví a chybí jim tedy podstatný znak obyčejového práva a to *opinio necessitatis*.^{30 31}

V souhrnu je tedy nutno řídit se jako první : 1. Všeobecným obchodním zákoníkem

2. pokud zde jistá úprava chybí nastupuje na druhé místo právní obyčej

3. teprve potom se užije předpisů občanského práva

Předpisy občanského práva nejsou s předpisy obchodněprávními v poměru *lex posterior derogat priori*. Ani v případě novější občanskoprávní normy než příslušná norma obchodněprávní.

4.3. Výklad norem Všeobecného obchodního zákoníku

Co se výkladu norem obchodního zákona týče, užijí se všeobecné zásady o výkladu zákonů.³² Lze užít i metod interpretačních a metody analogie. Spornou otázkou se stalo, jaký význam by měl být přikládán předběžným návrhům obchodního zákoníku a protokolům o Norimberské konferenci. Vznikly dva názory, přičemž první byl za to, že jsou důležitým zdrojem interpretace, ovšem druhý toto přesvědčení nesdílel. Dle prof. Randy: „ *Publikací odlučuje se zákon od vůle jeho původců návrhu, a prohlašuje se, že zákonem býti má to, a toliko to, co ze slov a smyslu prohlášeného textu plyne.* “³³ Jako hlavními interpretačními zdroji by tedy sloužit neměly, nicméně jako jiný zdroj interpretační, při určení smyslu užití jistého slova zákonodárcem, užity být mohou.

³⁰ *Opinio necessitatis* - všeobecné přesvědčení o závaznosti zásady, skutečnost, že zvyk je obecně uznávaný.

³¹ VONEŠ, Bohumil. *Všeobecný zákoník obchodní ze dne 17. prosince 1862 se zákonem úvodním a všemi zákony a nařízeními naň se vztahujícími*. Písek : Burian, 1912. Burianova Sbirka zákonů; sv. 2., s. 7.

³² k všeobecným zásadám výkladu zákonů blíže např. Krčmář - Právo občanské, I., či Tilsch - Občanské právo I.

³³ RANDA, Antonín. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, s. 28

4.4. Systematika obchodního zákona

Jeden celek s Všeobecným obchodním zákoníkem tvořil uváděcí zákon. Ten se dělil na ustanovení všeobecná, zvláštní a přechodná a celkem obsahoval 60 paragrafů.

Samotný Všeobecný obchodní zákoník se skládal ze čtyř knih, kterým předcházely všeobecná ustanovení. Ty obsahují tři články, z nichž první stanovuje jako subsidiární pramen obchodní zvyklosti a jako další předpisy všeobecného občanského práva. Druhý stanovuje zachování platnosti německého směnečného řádu.

Co se jednotlivých knih týče, kniha první pojednává o obchodnictvu. Sestává ze sedmi titulů. Tituly se věnují kupcům, obchodnímu rejstříku, obchodním firmám, obchodním knihám, prokuristům a obchodním zmocněncům, obchodním pomocníkům, dohodcům a senzálům. Druhá kniha s názvem „O obchodních společnostech“ má tři tituly. Těmi jsou: o veřejné společnosti obchodní, o společnosti komanditní a o akciové společnosti. Ve třetí knize s názvem „O společnosti tiché“ a „O spolčení se k jednotlivým obchodům na společný účet“ se setkáváme se dvěma tituly se stejnými názvy. Naposledy kniha čtvrtá „O obchodech“ se skládá z pěti titulů: o obchodech vůbec, o koupi, o smlouvě komisní, o smlouvě spediční a o smlouvě nákladní.

4.5. Obchody

4.5.1. Pojem obchodů

Vzhledem k tomu, že jak již bylo řečeno, je obchodní právo právem obchodů a obchodníků, rozlišujeme i ve Všeobecném obchodním zákoníku tyto dva základní pojmy. Avšak obecnou definici pojmu „obchod“ nepodává. V článcích 271-273 přímo vyjmenovává druhy smluv, které se za obchody považují. Obecně platí, že obchodem jsou pouze ty smlouvy, které obchodní zákon za obchod určuje. Obchody dělíme na absolutní a relativní. Úprava absolutních obchodů je obsažena v čl. 271 a relativní obchody jsou ty v čl. 272-273.

Absolutní obchody byly takové smlouvy, u nichž nezáleželo na okolnosti zda je uzavírá osoba kupce či nekupce, ani na tom, jestli tak tato osoba činí v rámci své živnosti, tudíž za účelem výdělků, či jen příležitostně. Těmito smlouvami jsou dle čl. 271 :

1. Koupě nebo jiný způsob nabytí zboží, nebo jiných věcí movitých, státních papírů, akcií nebo jiných cenných papírů určených pro obchodní obrat, s úmyslem je dále zcizit

Jedná se zásadně o úplatný převod a jsou z něj zcela vyloučeny věci nemovité. Nejedná se tedy o obchod ve smyslu tohoto ustanovení, jestliže jde o koupi pro vlastní potřebu. Úmysl dále zboží prodat musí mít kupec již v době sjednání, avšak na samotné pozdější realizaci zcizení nezáleží.³⁴ Přitom není důležité, jestli předmětem koupě je přímo zboží, nebo jestli řemeslníci či továrníci nakoupí suroviny pro výrobu takového zboží a hotový výrobek pak dále prodají. K movitým věcem zde nenáleží práva - patenty a práva autorská. Koupě věci pro úpravu věcí jiných též nelze považovat za absolutní obchod.

2. převzetí dodávky takových předmětů

Tento typ obchodů je spekuláční prodej s odloženým plněním. Jinak se nazývají tzv. spekuláční prodej. Naopak spekuláční koupě je koupě za účelem dalšího prodeje a spekuláční prodej potom opatření si věcí formou spekuláční koupě.³⁵ Jedná se případy dodací smlouvy, kdy obchodník prodá movité věci nebo cenné papíry, které sám ještě nevlastní a jejichž koupi si teprve sjedná, čili tyto věci není povinen odevzdat ihned.

3. převzetí pojištění za prémii

Tyto obchody činí zásadně pojišťovatel a pojistit lze věci jak movité, tak nemovité. Prémie je jistý provizorní příspěvek, jehož konečná částka je dle skutečně vzniklých škod vypočítána na konci pojistného roku.

4. převzetí dopravy zboží nebo cestujících po moři a zápůjčka námořní.

Jedná se zde o smlouvy práva námořního. Pátá kniha Všeobecného obchodního zákoníku však nebyla v zemích rakouských přijata. Jedná se pouze o dopravu námořní, doprava silniční jakož i vnitrozemská doprava říční či jezerní sem nenáleží.

³⁴ HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní: komentář*. Praha: Nakladatelství Československý kompas, 1929

³⁵ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 472.

Mezi absolutní obchody dále řadíme i všechny burzovní obchody, vypočtené v zák. č. 67/1875 ř.z, O organizaci burs. Jsou to smlouvy učiněné ve veřejných burzovních místnostech, ve stanovené burzovní době a předmět těchto smluv musí být na té které burze povolený, a které se oficiálně uzavírat mohou.

Druhou skupinu tvoří obchody relativní, které se za normálních okolností za obchody nepovažují a je proto nutno splnit jednu ze dvou podmínek. Členíme je na relativní obchody živnostenské, relativní obchody kupecké a relativní obchody živnostensko-kupecké. Buďto je rozhodující jak jsou uzavírány a nebo kým. V prvním případě se požaduje, aby byl uzavřen v rámci živnosti. Ve druhém případě není rozhodující, zda jsou činěny v rámci živnosti, či jen příležitostně, ale kým jsou činěny. Zde se vyžaduje uzavírání osobou kupce. Tzv. relativní obchody živnostenské jsou upraveny v čl. 272. Patří sem :

1. Převzetí úpravy nebo zpracování věcí movitých pro jiné osoby, přesahuje-li provoz živnosti meze řemesla

Řemeslem zde není míněno řemeslo dle živnostenského zákona, nýbrž řemeslo obyčejné. Jedná se o smlouvy o dílo.

2. jednání bankéřů a peněžoměnců
3. Jednání komisionářů a speditořů , dovozníků dopravujících zboží a to bez zřetele k objemu živnosti a jednání ústavů pro dovoz osob.

Komisionář se zde zavazuje vlastním jménem uzavřít obchod na účet příkazujícího a speditoř obstarat zaslání nákladu dovozníky. V dalším případě jde o smlouvy dopravní.

4. zprostředkování a uzavírání obchodů pro jiné osoby, kromě úředního jednání obchodních dohodců

Zde se jedná o smlouvy příkazní a smlouvy o dílo.

5. jednání nakladatelská a jiná jednání knižního a uměleckého obchodu, dále jednání tiskáren, pokud nejsou provozem řemeslným.

Relativními obchody kupeckými, jak říká čl. 273, jsou potom ta jednání kupcova, která náleží k provozování jeho činnosti. Je to veškeré jednání, jenž sleduje účel kupcova živnosti. Článek 274 obsahuje vyvratitelnou právní domněnku, že v pochybnostech platí, že jde o jednání kupce a i podepsání dlužních úpisů v rámci jeho živnosti. Jako poslední sem řadíme tedy relativní obchody živnostensko-kupecké. Těmi jsou na základě z.č. 64/1889 skladní smlouvy veřejných skladišť provozovaných v rámci živnosti. Podmínkou jsou zde skladiště veřejná, která uschovávají zboží cizím ukladatelům. Za účelem vyššího výdělku, si ukladatelé zboží ukládají s úmyslem vyčkání např. na lepší poptávku a na období vzrůstu cen daného

zboží. Takový podnik provozující veřejné skladiště musí mít povolení vydávat indosované skladištní listy a ručí za škodu způsobenou zanedbáním péče řádného kupce a za své lidi.³⁶

Dále můžeme obchody členit na základní a pomocné, jednostranné a oboustranné. Základní jsou ty, jejichž živnostenské provozování zakládá samotnou vlastnost kupce a jsou to obchody uvedené v čl. 271-272. Pomocné jsou obchody v čl. 273, a jelikož již předpokládají osobu kupce, tuto vlastnost dále nezakládají. Jednání, která jsou obchodem jen pro jednu stranu obchodního vztahu, jsou obchody jednostranné, a jestliže je toto jednání obchodem pro obě ze zúčastněných stran, je to obchod oboustranný.³⁷

4.5.2. Obecná ustanovení, uzavírání a plnění obchodů

Obecná ustanovení zákoníku začínají ustanovením o výkladu obchodního jednání, které soudcům ukládá povinnost zjistit skutečnou vůli účastníků obchodu (čl. 278). Co se výkladu týče, navazuje článek 279, který říká, že při výkladu jednání se má řídit zvyklostmi a obyčejí, platnými v obchodním právu. Následují ustanovení o solidárním ručení, je zde stanovena také povinnost péče řádného kupce proto toho, jenž převzal závazek, dále institut náhrady škody, kdy lze žádat náhradu škody skutečné a k tomu ušlý zisk, úroky z prodlení a jiné.

Oddíl třetí se zabývá uzavíráním obchodů. Dle čl. 317 se pro platnost smlouvy nepožaduje písemná forma ani jiné podmínky, pokud ovšem nejsou výslovně stanoveny v dalších článcích. Nabídka obchodu mezi přítomnými musela být odsouhlasena ihned, jinak již dále nabízející svou nabídkou vázán. V případě smluv mezi nepřítomnými byl nabízející svou nabídkou vázán až do doby, kdy mohl očekávat dojití odpovědi. Odvolání nabídky muselo dojít druhé straně dříve než nabídka samotná, nebo nejpozději společně s ní nebo před projevem přijetí či ve stejnou dobu s ním (čl. 318-320). Přijetí s výjimkami nebo s jakýmkoliv dodatky je zamítnutím nabídky a stává se nabídkou novou (čl. 322).

Ohledně plnění obchodů platí, že jím bylo místo ve smlouvě uvedené, nebo takové místo, které plynulo z povahy jednání nebo úmyslu kontrahentů. Nebylo-li takového místa, bylo to místo, kde měl zavázaný v době uzavření obchodu svůj obchodní závod, případně své bydliště. U peněžitého plnění je zavázaný povinen platit na své nebezpečí a za vlastní náklady v místě, kde měl obchodní závod v době vzniku pohledávky, případně opět v místě svého

³⁶ ROUČEK, František. *Československé právo obchodní: I. část obecná*. Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1938, s. 73.

³⁷ RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha: J. Otto, 1908, 200 s.

bydliště. Pokud není ve smlouvě určena doba plnění, může ho dle čl. 326 oprávněný požadovat kdykoliv, s přihlédnutím k okolnostem a obchodnímu obyčeji. Dále jsou zde v čl. 327-334 obsaženy pravidla pro počítání lhůt. Pokud jde o jakost a povahu zboží, je zavázán povinný poskytnout zboží prostředního druhu a jakosti.

4.6. Jednotlivé typy obchodů dle obchodního zákoníku

Pro typy smluv v obchodním zákoníku neupravené platilo, že se řídily ustanoveními Všeobecného občanského zákoníku.³⁸ Počet smluvních typů ve Všeobecném obchodním zákoníku byl velice nízký a vzhledem k současné právní úpravě smluv ve značném nepoměru. V průběhu let byla jejich úprava doplněna přijetím dalších právních předpisů: z.č. 64/1889 O veřejných skladištích, z.č. 106/1923 O nakladatelské smlouvě, z.č. 67/1875 O Burzovních obchodech a z.č. 501/1917 O pojistné smlouvě.

4.6.1. O koupi

Do této kategorie smluv patřila smlouva tržová a darovací. Podmínkou ovšem je, aby jednou ze stran obchodu byl kupec. Obecně se koupí rozumí převod věci z prodávatele na kupitele, za předem stanovenou cenu. Předmětem kupní smlouvy mohou být i jiné věci, které nejsou zbožím v technickém smyslu např. pohledávky, vyloučeny byly ovšem věci nemovité. Aby byla nabídka ke koupi účinná, musí vzhledem k obecným požadavkům určitosti směřovat k určité osobě, a alespoň objektivně určitelná musí být i cena a předmět nabídky. Nabídkou k prodeji tedy není ta, jež očividně směřuje vůči více osobám a to zejména jen sdělením ceníků, skladních seznamů, vzorků apod. V článcích 339-341 je upravena koupě na zkoušku či ohledanou a koupě dle vzoru. Rozlišujeme koupi místní a koupi distanční, podle toho, zda se převod zboží děje přímo z prodávatele na kupitele, či prostřednictvím třetí osoby. Jestliže si strany nesjednají něco jiného, platí, že kupitel je povinen zaplatit kupní cenu při převzetí věci a nese náklady převzetí. Prodávatel pak nese náklady odevzdání (měření, vážení). Pokud je cena určena jako cena tržová nebo bursovní, potom je to cena běžná v době a místě plnění. V tomto případě se jedná o koupi za hotové. Dále je rozeznáváme koupi prenumerační, což je placení předcházející převzetí zboží a také koupě na úvěr či na čas, kdy k platbě dochází až po odevzdání zboží. Co se týče vad zboží, dělí se na vady znatelné, tzn.

³⁸ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 199.

takové, které lze poznat při ohledání zboží při převzetí a musí být uplatněny nejpozději ve vytýkací lhůtě, a vady skryté, které nelze při ohledání poznat. V čl. 349 je stanoveno, že kupitel má právo do šesti měsíců od dodání zboží uplatnit vady zboží spočívající v zákonné či smluvené jakosti.³⁹

4.6.2. Smlouva komisioní

V užším slova smyslu se jedná o smlouvu příkazní. Osoba komisionáře musí uzavírat obchody vlastním jménem a na účet příkazujícího. Práva a povinnosti potom vznikají pouze jemu. Druhou podmínkou je, že komisionářem může být pouze kupec, provozující takto obchody jen v rámci své živnosti. Výjimku tvoří čl. 378, kde kupec nekomisionář uzavřel jediný obchod vlastním jménem na účet příkazcův. Komisionář není brán jako příkazcův přímý zástupce, ale pouze jako náhradník. Jeho povinnost potom spočívá v převedení výsledků obchodu na příkazce. Pojmovým znakem zde není úplatnost, nýbrž je nutné, aby komisionář uzavíral obchody za účelem zisku, je však jedno jak jich docílí. Při uzavírání obchodu se musí řídit příkazem komitenta, jednat v jeho zájmu a provést obchod je pak nutné s péčí řádného hospodáře, jinak je povinen mu nahradit z toho vzniklou škodu a ušlý zisk.

4.6.3. Smlouva spediční

Smlouvou spediční je, dalo by se říci, smlouva komisioní, spočívající v přijetí příkazu k uzavření smlouvy o dopravě nákladu. Osoba ať již v rámci své živnosti či jednotlivě, ale při provozování své jiné živnosti přijímá příkaz obstarat zaslání nákladu dovozníky či plavci opět vlastním jménem a na účet příkazce. Speditor opět vykonává nad převzatým nákladem péči řádného hospodáře a v opačném případě odpovídá za škodu. Promlčecí lhůta u ztráty, úbytku či poškození a opožděnosti dodání, byla jeden rok. Po takto vykonaném obchodu má nárok na provizi a náhradu nutně vynaložených nákladů na zaslání. K jejich případnému vymožení měl speditor zákonné zástavní právo ke zboží, jenž měl v úschově po dobu vykonávání příkazu. Na věci v titulu čtvrtém neupravené se užije ustanovení o smlouvě komisionářské.⁴⁰

³⁹ HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní: komentář*. Praha: Nakladatelství Československý kompas, 1929, s. 341-351.

⁴⁰ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 199

4.6.4. Smlouva nákladní

Obsahem nákladní smlouvy byla doprava nákladu po souši a vnitrozemských vodách za úplatu. Uzavírá se mezi osobou dovozníka a odesílatelem na jeho příkaz a přímo na jeho účet. Je tu možnost i další osoby obchodu a to destinatář, neboli příjemce nákladu. Jedná se o zvláštní typ smlouvy dopravní a nespadá sem doprava námořní ani doprava osob. Nezáleží na tom, zda je doprava vykonána osobně dovozníkem a dopravními prostředky jeho či cizími. Při této smlouvě bývá vydáván tzv. nákladní list, jenž slouží jako doklad o uzavřené smlouvě, a který může popřípadě dovozník požadovat. Jde o otevřený dopis vydaný odesílatelem určený příjemci, který provází náklad. List nakládací je naopak cenný papír dokazující závazek, na jejímž základě vydá dovozník náklad jeho příjemci, jako majiteli papíru. Dovozník ručí za náklad od doby jeho převzetí do doby jeho odevzdání příjemci. Zprostit odpovědnosti za škodu se může jen jestliže prokáže zásah vyšší moci či vznik škody již přirozenou povahou nákladu. Zvláštní úprava platila pro nákladní smlouvu železniční. Pokud se náklad dle řádů či dle zařízení a způsobu užívání dráhy hodil k přepravě a odesílatel se podrobil platným nařízením správy dráhy co se dopravních podmínek týče, byla zde v čl. 422 stanovena povinnost železnice takovou nákladní smlouvu uzavřít. V člancích 424-430 se jedná o smluvní odchylky od předpisů obchodního práva ve prospěch železnice.

4.7. Obchodní rejstřík

Jsou to veřejné seznamy, kam se zapisují skutečnosti o kupcích, důležité pro veřejnost. *Úprava obchodního rejstříku je obsažena jednak v § 11-18 úvodního zákona, dále v § 12-14 obchodního zákoníku. Základní předpisy, které upravovaly problematiku obchodního rejstříku, byla nařízení ministerstev spravedlnosti a obchodu ve shodě s ministerstvem financí č. 27/1863 ř.z. a nařízení č. 89/1906 ř.z. vydaným na základě zákona o společnostech s ručením obmezeným č. 58/1906 ř.z.*⁴¹ O uveřejňování zápisů do obchodního rejstříku vydalo ministerstvo spravedlnosti podrobný výnos ze dne 10. prosince 1901 a ze dne 16. dubna 1902. Na základě nařízení z roku 1863 se dělil na dvě části. První byla pro firmy jednotlivých kupců a druhá pro firmy obchodních společností. Po nařízení č. 89/1906 se nový rejstřík dělil na části tři a to: oddělení pro firmy jednotlivce, pro firmy komanditní společnosti na akcie a akciové společnosti a třetí část pro společnosti s ručením obmezeným. Zapisované skutečnosti

⁴¹ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-807-3800-413, s. 200

rozlišujeme obligatorní, fakultativní a ty, které by se měly zapsat. Obligatorně se zapisují pod hrozbou pořádkových pokut v případě nesplnění této povinnosti:

- firma a podpis obchodníka jakož i veškeré změny nebo zrušení firmy a změny v osobě vlastníka závodu,
- prokura s podpisem prokuristy a zrušení prokury,
- právní poměry obchodních společností, zejména ty, které by se mohly dotýkat třetích osob jako je zřízení a zrušení společnosti, firma a sídlo společnosti a jejich změny, jména veřejných společníků a komanditistů a zastoupení společnosti, přistoupení či vystoupení veřejných společníků a komanditistů a zvolení a propuštění likvidátorů. V případě společnosti s ručením obmezených je nutno zapsat stanovy a jejich změny ve formě notářského zápisu, firmu, sídlo, předmět, seznam společníků s údajem o základním vkladu a jeho splátek, seznam jednatelů a jakékoliv změny v těchto údajích, státní koncesi, zrušení společnosti a zvolení a propuštění likvidátorů,
- dále stanovy a změny stanov společnosti komanditní na akcie a akciové, zastoupení představenstvem zřízení a zrušení odštěpných závodů.

Fakultativně se zapíše práva manželky kupce nebo obchodního společníka osobně zavázaného ze smluv svatebních, jestliže je firma kupce nebo obchodní společnosti do obchodního rejstříku též zapsaná. Z úřední povinnosti by se zapsat měli skutečnosti o konkurzu a nucené správě.⁴² Důležitou součástí je kniha příloh, kam se vkládají opisy stanov, usnesení o změnách stanov, nebo koncesních listin akciových společností a komanditních společností na akcie. Tento rejstřík je vedený u všech obchodních soudů a je rejstříkem veřejným, soudy povinnost všechny ohlášené skutečnosti do rejstříku zapsat a pravidelně je pak zveřejňovat ve veřejných listech k tomu úředně stanovených.

4.8. Obchodní knihy

Úpravu obchodních knih obsahuje kodex v knize první, titul čtvrtý a dále cís. nařízení ze dne 11. července 1898. Kupci obchodního práva a obchodní společnosti jsou povinny při zřizování firmy :

- začít vést inventář a závěrku, z níž bude jasný stav aktiv a pasiv. Do inventáře se zapisuje veškeré movité i nemovité jmění firmy. Ten musí být každý rok obnoven.

⁴² RANDA, Antonín. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, s. 97.

- dále vést obchodní knihy, jako záznam všech obchodů a neobchodů, majících souvislost se jměním kupce,
- do knih přepisných ukládat obchodní dopisy jak doručené tak i kopie odeslaných,
- jednou ročně sestavit rozvahu, z níž bude znám poměr majetku a dluhů.

Nevedení těchto dokumentů sice nemá za následek žádné pokuty a jiné přímé zásahy, nicméně vzhledem k průkazní moci obchodních knih, se kupci připravují v případě obchodních sporů o výhodu užití těchto knih jako důkazu. V ustanoveních je potom zmínka o povinnosti ediční, tzn. možnost soudce vyzvat odpůrce k předložení obchodních knih, ovšem jen za návrhu jedné ze stran. Od povinnosti ediční odlišujeme ještě povinnost sdělovací. Ta platí v případech dědických, při společenství statků a rozdělování společného majetku, kdy soud opět může nařídít předložení obchodních knih.⁴³

4.9. Obchodní firmy

Firma je jméno obchodníka nebo obchodní společnosti, pod kterým obchod provozuje a kterým se podpisuje. Není tedy ani subjektem obchodního práva, ani právnickou osobou. Pro možnost vedení firmy není nutné zapisovat ji do obchodního rejstříku. Od firmy odlišujeme název závodu, ochrannou známku a etiketu. Na Norimberské konferenci se tehdy jednalo o zvolení systému užívání firem. První byl systém neomezené volnosti při výběru firmy, další byl systém přísné pravdy a poslední systém smíšený, který byl také konečně zvolen.⁴⁴ Dle obchodního zákoníku jsou firmy nové a staré.

Nová firma musí obsahovat právě jméno nebo příjmení. Firma jednotlivce musí obsahovat jméno a příjmení kupce, nebo postačí jen jméno. U veřejné společnosti musí komanditní společnost a komanditní společnost na akcie obsahovat buď občanské jméno všech osobně zavázaných společníků, nebo jméno jednoho z nich naznačujícím společnost. Připojeny mohly být dodatky, které ovšem nesměly vést ke klamání ostatních. Akciová společnost musí mít firmu věcnou, nikoliv osobní. Firma výrobního nebo výtěžkového společenstva musí mít za předmět názvu předmět závodu a musí obsahovat dodatek. Společnost s ručením obmezeným musí mít jako firmu buďto předmět činnosti, nebo jména všech společníků či jednoho z nich a vždy musí mít dodatek, že se jedná o s.r.o. Stará firma, vzniklá převodem

⁴³ RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, s. 143 -149.

⁴⁴ tamtéž....s. 108 - 109.

závodu nebo přistoupením či odstoupením společníka, nemusí být firmou pravdivou a firma může zůstat zachována a to konkrétně za situace, že osoba získala závod smlouvou, dědictvím nebo odkazem a při změnách v osobách majitelů.

4.10. Obchodní zastoupení

Obchodním zastoupením se rozumí udělení plné moci k uzavírání obchodů jménem kupce, obchodní společnosti, nebo kterékoliv jiné osoby. Účinek jednání při zastoupení vzniká přímo zastoupené osobě. Dle obchodního zákoníku rozeznáváme několik forem obchodního zastoupení. Těmi jsou prokura, obchodní plná moc, jednoduchá obchodní plnou moc, plná moc společníků a likvidátorů zastupujících veřejnou společnost nebo komanditní společnost, plná moc představenstva akciové společnosti a jednatelů společnosti s ručením omezeným. Dle živnostenského řádu z roku 1902 potom odlišuje od těchto druhů ještě obchodní jednatelství. V případě prvních třech příkladů a také obchodního jednatelství vzniká zastoupení na základě příkazu. Ostatní druhy zastoupení vznikají bez příkazu a jedná se o tzv. zákonnou plnou moc.⁴⁵

Dle článku 41 je prokurou příkaz vlastníka obchodního závodu nebo-li principála, aby jeho jménem a na jeho účet provozoval jeho obchodní živnost a firmu podepisoval. Principál může být pouze kupcem platného práva. V případě, že by prokurista nebyl ustanoven na základě příkazu, jednalo by se zde o obchodního pomocníka. Může být udělena i společně více lidem jako kolektivní prokura. Zmocnění platí na veškeré soudní i mimosoudní jednání, které by mohlo jakkoliv souviset s provozovanou živností. Platí zásada relativní neomezenosti prokury, tzn. jakékoliv omezení neplatí pro třetí osoby. Ovšem co se zcizování pozemků a nemovitostí týče, je vyžadována dle čl. 42 výslovná plná moc. Platí zde obligatorní povinnost zápisu prokury do obchodního rejstříku.

Jestliže principál udělí k provozování své celé živnosti, nebo určitému druhu obchodního jednání či k individuálnímu jednání plnou moc, avšak ne prokuru, jedná se o institut obchodní plné moci vůči osobě obchodního pomocníka. Zahrnuje všechny úkony, které jsou pro provoz dané živnosti či určitého jednání nebo jednotlivého jednání obvyklé. Tak se rozlišuje generální plná moc nebo speciální. Vztahuje se i na zcizování pozemků a nemovitostí. Vyloučeno je jednání spojené se směnečnými závazky, přijímáním zápůjček a vedení kupcových sporů, kde se opět vyžaduje zvláštní plná moc. Takto udělená obchodní

⁴⁵ RANDA, Antonín. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, s. 153.

plná moc se do obchodního rejstříku nezapisuje. Článek 49 obsahuje ustanovení o obchodních cestujících, což byli obchodní zmocněnci, jež užíval principál pro jednání přespolní. Byli zmocněni k přijímání tržní ceny z prodejů, které uzavřeli a povolovali z nich lhůtu k zaplacení. Od obchodních cestujících ve službách principála se liší cestující jednatelé, kteří vlastním jménem v rámci provozování vlastní živnosti uzavírají různé obchodní firmy obchody na cizích místech.⁴⁶

Prostá obchodní plná moc je upravena v čl. 297-298. Není zde podmínkou osoba kupce na jedné ze stran a vztahuje se na jediný obchod.

4.11. Kupec, obchodník

Pojmem obchodníka rozumíme osobu, která v rámci obchodní živnosti, vlastním jménem, opakovaně a za účelem dosažení zisku, uzavírala obchody.⁴⁷ Kupcem jako osobou právní mohla být jak osoba fyzická tak osoba právnická, která však musela splňovat pojmový znak a to kupeckost.⁴⁸ Nekupec byl ten, kdo je sice osobou právní, nicméně nesplňuje požadavek kupeckosti.

Existovaly dva druhy kupců. Prvním z nich jsou kupci jednotlivci, kam patří fyzické osoby a právnické osoby, s výjimkou právnických osob obchodních společností a svépomocných společenství, které se řadí mezi kupecké asociace. Právní osobou je potom každý, kdo má způsobilost k právům, ale není vyžadována způsobilost k právním úkonům.

V případě kupců jednotlivců jako fyzických osob, může být kupcem jak muž, tak žena, ovšem pro ženu vdanou platí zvláštní podmínka, že může být kupcem jen s přivolením svého manžela (čl. 7). Manželka pak ručila veškerým svým jměním, bez ohledu na manželova práva správy a požívání, a bez ohledu na práva ze sňatku mu vyplývající.⁴⁹ Osoba právnická jako kupec jednatel může být osoba práva soukromého i veřejného. Pod obchodněprávní sdružení spadají obchodní společnosti (veřejná obchodní společnost, komanditní, komanditní na akcie a po přijetí z.č. 581906 i společnosti s ručením omezeným) a svépomocná výrobní a hospodářská společenstva. Těmi jsou sdružení neuzavřeného počtu členů, které mají za úkol

⁴⁶ HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní: komentář*. Praha: Nakladatelství Československý kompas, 1929, s. 101.

⁴⁷ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 473.

⁴⁸ Pojmy fyzická a právnická osoba potom upravují ustanovení Všeobecného občanského zákoníku

⁴⁹ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 186.

podporovat podnikání a zisk svých členů. Patří sem společenství s ručením neobmezeným a společenství s ručením obmezeným.

Co se pojmu obchodní kupeckost týče, rozeznávaly se dle Františka Roučka tři druhy. Kupcem jest, kdo ve vlastním jménu provozuje po živnostensku, alespoň jeden ze základních obchodů. V tomto případě se jedná o kupeckost obecnou. Kupeckost zvláštní je typická pro tzv. mercator specialis - kupce zvláštní, jimiž jsou dle skladištního zákona majitelé veřejného skladiště, provozující skladištní obchody. Třetím druhem je kupeckost fiktivní. Ta platí pro společnosti s ručením obmezeným a Pražské vzorkové veletrhy. Narozdíl od předchozích dvou druhů kupeckosti, zde není žádný požadavek na obsah provozu živnosti, takže se vztahují i na neobchody.⁵⁰

Jelikož byl pojem kupce dle čl. 4 obchodního zákona značně rozšířen i na ostatní živnostníky, kteří před přijetím obchodního zákona vůbec za kupce považováni nebyli, usnesla se norimberská konference o tom, že ustanovení o firmách, obchodních knihách, o prokuře a obchodních společnostech neplatí pro menší kupce, jako jsou podomní obchodníci a dále hokynáři, vetešníci a jiní, kteří ročně neplatí daň ve výši vyměřené v cí. nařízení č.124/1898, nebo v případě, že jsou od daně osvobozeni, by ji v opačném případě stejně neplatili. Tato úprava je obsažena v čl. 10 obchodního zákona a dále upřesněná v čl. 7 uvozovacího zákona. Podomní společnosti a společnosti neplatící daň jsou upraveny občanským právem. Na základě toho rozeznáváme : kupce plného a kupce neúplného práva.⁵¹

4.12. Sensálové, obchodní pomocníci

Úprava senzálů jako obchodních dohodců, byla obsažena v knize první, titulu sedmém. Ta byla z.č. 68/1875 ř.z. novelizována. Jednalo se dle čl. 66 o úředně stanovené zprostředkovatele pro obchodní jednání. Taková činnost obchodních dohodců však dle zákona není považována za obchody. Sensálové skládají přísahu a v určitých případech i jistotu. Na příkaz příkazce, obchodní dohodci zprostředkovávají koupi a prodej zboží, lodí, směnek, druhů mincí, státních papírů obchodních, smlouvy o pojištění a jiných věcech týkajících se obchodu. Nesmějí být v poměru k příkazci prokuristou, obchodním zmocněncem ani pomocníkem a obchod nesmí vykonávat na svůj účet. Za takto zprostředkovaný obchod

⁵⁰ ROUČEK, F. *Československé právo obchodní: I. část obecná*. Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1938, s. 86-87.

⁵¹ RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, s.83-85.

mohlo být smluveno tzv. dohodné, jehož výši určovaly zemské úřady.⁵² Zákon dále stanovil povinnosti sensálů a dohled nad jejich činností burzovním komisařem nebo živnostenským úřadem.

Právní úprava obchodních pomocníků byla pod titulem sedmým, knihy první vložena do obchodního zákoníku až z.č.20/1910 ř.z. O obchodních pomocnících. Byla zde obsažena služební smlouva obchodních pomocníků, dnes jako pracovní smlouvy těchto zaměstnanců. Subjekty zákona byli pomocníci, kteří byli na základě uzavřené smlouvy s principálem, jako majitelem obchodního závodu, pověřeni, aby v postavení podřízeném konali obchodní služby. Těmito službami byly: právní provozování obchodů jménem a na účet principála, nebo technické provozování obchodů, či kombinace obou.⁵³

4.13. Obchodní společnosti

4.13.1. Obchodní společnosti dle knihy druhé obchodního zákoníku

Jednalo se o 165 článků. Tato úprava byla ve velké míře hlavním inspiračním zdrojem pro náš obchodní zákoník č. 513/1991. Byly zde obsaženy ustanovení o obchodní společnosti veřejné, o komanditní společnosti, komanditní společnosti na akcie a akciové společnosti. Chyběla tedy právní úprava společností s ručením omezeným, která přišla až v březnu roku 1906 přijetím zákona č. 58/1906 ř.z. a úprava družstva dle zákona č.70/1873. Úprava akciových společností byla nařízením ministerstva vnitra, financí, obchodu, práv a orby ze dne 20. září 1899 doplněna akciovým regulativem. Jednou z definicí obchodních společností je podle Františka Roučka: *„Sdružení osob provozujících pod společnou firmou ochody, které jest právníkou osobou.“*⁵⁴ Podle Antonína Randy jsou obchodní společnosti dle obchodního zákoníku: *„Spolčení se více osob k společnému provozování buďsi obchodní živnosti, buďsi jednotlivých obchodů na společný zisk a společnou ztrátu spolčením majetku neb práce neb obou zároveň“.*⁵⁵ Právní nauka rozlišovala obchodní společnosti na společnosti osobní a kapitálové. Osobní společnosti jsou založeny na individuálních vlastnostech svých členů, kteří se osobně účastní provozování společnosti a osobně neomezeně ručí za její závazky. Sem

⁵² HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní: komentář*. Praha: Nakladatelství Československý kompas, 1929

⁵³ RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, s. 171.

⁵⁴ ROUČEK, F. *Československé právo obchodní: I. část obecná*. Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1938, s. 81

⁵⁵ RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, sešit III., Praha : J. Otto, 1908, s. 1

patří veřejná obchodní společnost. Její modifikací je společnost komanditní. Přejedem mezi osobními a kapitálovými společnostmi, je kapitálová společnost na akcie. Společností kapitálovou je společnost akciová, kde potom nezáleží na individualitě jejich členů, nýbrž na kapitálu společnosti

4.13.1.1. Veřejná obchodní společnost

Veřejnou obchodní společností je sdružení dvou a více osob za účelem provozování živnosti pod společnou firmou. Jak jsem již zmínila, patří tato společnost mezi společnosti osobní. Členství v ní potom není závislé na vkladu jejich účastníků. Členy mohli být jak osoby fyzické tak právnické, v případě provdané ženy opět pouze se souhlasem jejího manžela. Společnost je způsobilá k právům a také být stranou v procesu. Tato právní subjektivita vzniká zápisem do obchodního rejstříku.⁵⁶ „Podle převládajícího názoru právní vědy však nepředstavovala samostatný subjekt práva. Její účastníci proto vystupovali vůči třetím osobám jako samostatné subjekty.“⁵⁷ Její vznik je spojen s uzavřením společenské smlouvy v první fázi a započítí provozování obchodů ve fázi druhé. Pro společenskou smlouvu platí zásada neformálnosti, jelikož v zákoně není požadavek na určitou formu. Takto založená společnost se zapisuje do obchodního rejstříku, nejsou s tím ovšem spojeny konstitutivní účinky. Poměry společníků se řídí v první řadě ustanoveními společenské smlouvy, není-li jich tak předpisy obchodního práva, v dalším případě obchodními zvyklostmi a nakonec předpisy Všeobecného občanského zákoníku. Stanovena je tzv. vkladová povinnost, jenž měl jen ten společník, který se ke složení vkladu zavázal, a to buďto společenskou smlouvou nebo pozdější úmlouvou. Předmět vkladu mohly tvořit věci movité i nemovité, jakož i práva věcná, obligační a imateriální. Rozlišuje se, zda je vklad učiněn jako *quoad dominium*, kdy se společnost stává vlastníkem vkladu, nebo jako *quoad usum*, a potom nabývá jen užívací práva.⁵⁸ Co se stanovene povinnosti péče týče, neplatí zde objektivní hledisko péče řádného kupce, nýbrž povinnost píce a péče s níž spravuje vlastní záležitosti. Jde tedy o kritérium subjektivní. V případě, že by došlo k zanedbání takové péče, je člen společnosti povinen naradit škodu, která jí takto vznikla. Pokud ustanovení společenské

⁵⁶ WENIG, Arnošt. *Příručka obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 3. vyd. Brno: [s.n.], 1932, s. 16

⁵⁷ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 473.

⁵⁸ WENIG, Arnošt. *Příručka obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 3. vyd. Brno: [s.n.], 1932, s. 19.

smlouvy neurčovalo něco jiného, byli společníci oprávněni za společnost jednat samostatně. To se vztahovalo jen na případy běžného vedení závodu. K mimořádným opatřením, které přesahují pravidelnost vedení obchodního závodu, se vyžadovala jednomyslnost členů. Každý společník oplývá osobním právem kontroly nad vedením společnosti, i když se ho přímo neúčastní. Všichni členové společnosti se podíleli na zisku a ztrátě společnosti. Dle Arnošta Weniga ovšem pojem podíl není správně užit, jelikož jak píše: „.....*pojem, který obchodní zákoník takto nazývá, není společníkovým podílem v právech a závazcích, z nichž se jmění společenské skládá, jak tvrdí teorie societní*“.⁵⁹ Takový podíl se odvíjel od výše společníkova vkladu. Výpočet zisku se děje odečtením stavu obchodního jmění na počátku obchodního roku od jeho stavu na konci obchodního roku. Od něj se dále odečte částka 4% zúročení každého vkladu členů, na který mají dle zákona nárok. Za závazky společnosti se ručilo osobně, celým majetkem společníků, neomezeně a solidárně. Toto ručení započalo faktickým začátkem obchodování. Obchodní zákoník v čl. 96 zmiňoval zákaz konkurence, který se vztahoval na podnikání stejného druhu jako společnost a na účast společníka v jiné veřejné společnosti. Ke zrušení společnosti došlo na základě čl. 123 vyhlášením konkurzu na jmění společnosti, smrtí některého ze společníků, vyhlášením konkurzu na jmění některého ze společníků, nastane-li u některého z členů právní nezpůsobilost k jejímu spravování, vzájemnou dohodou všech, uplynutím doby, na kterou byla založena a výpovědí společníka. Další důvody jsou výpověď soukromého věřitele některého ze společníků, rozsudkem soudu o zrušení společnosti a jiné, jelikož ustanovení čl. 123 je pouze demonstrativní.⁶⁰ Po jejím zrušení následoval buď konkurz, nebo likvidace společnosti likvidátorem zapsaným do obchodního rejstříku. Ten vypořádal práva a povinnosti společnosti. Co se změn ve složení společníků týká, mohli být na základě jednomyslnosti rozhodnutí o podání žaloby na vyloučení člena k soudu, členové vyloučení. K tomu mohlo dojít nastala-li u nich, některá ze skutečností, kvůli které by jinak hrozil zánik společnosti. Společníci také mohli jednomyslně rozhodnout za jistých podmínek o vystoupení člena, nebo naopak o přistoupení člena dalšího.

4.13.1.2. Komanditní společnost

Společnost komanditní upravují ustanovení obchodního zákona v člancích 150-172. Na rozdíl od veřejné obchodní společnosti tu k alespoň jednomu osobně a neomezeně ručícímu

⁵⁹ WENIG, Arnošt. *Příručka obchodního práva.....*, s. 24

⁶⁰ HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní: komentář*. Praha: Nakladatelství Československý kompas, 1929

společníku přistupují i osoby, jejichž účast na společnosti je omezena pouze výší jejich vkladů. Tyto osoby se nazývají v prvním případě komplementáři a v případě druhém se jedná o komanditisty. Ohledně vzniku společnosti platilo to samé jako pro společnost veřejnou. Zákaz konkurence platí jen pro komplementáře a pouze v jejich rukou bylo také vedení společnosti, pokud nebylo ve smlouvě určeno něco jiného. Komanditisté měli pak právo kontroly nad takovým vedením a jejich podíl na zisku byl upraven smlouvou. Úprava zániku společnosti a její likvidace je opět stejná jako u obchodní společnosti veřejné, s tím rozdílem, že vystoupením komanditisty nedošlo k jejímu zániku.⁶¹ Společnost komanditní byla zároveň obchodní společností veřejnou, jestliže jejími členy byli nejméně dva komplementáři.⁶²

4.13.1.3. Akciová společnost

Úprava této společnosti byla obsažena již v císařském patentu o spolcích z roku 1852. V roce 1899 byl potom vydán akciový regulativ a roku 1873 císařské nařízení č. 114/1873 ř.z., jenž umožňovalo rušení akciových společností. Všeobecný obchodní zákoník se akciové společnosti věnuje v čl. 207-249.

Akciová společnost je taková společnost, jejímiž členy byli akcionáři, podílející se na ní svými vklady ve formě akcií. Její vznik je podmíněn udělením státní koncese. Státní povolení mohlo směřovat i prozatím k přípravným pracím na společnosti. Udělovalo ho ministerstvo vnitra dle volného uvážení a žádost o ni se podávala o politického zemského úřadu. O společenské smlouvě a jejím obsahu bylo nutné pořídit soudní nebo notářská listina. Musela obsahovat firmu a sídlo společnosti, předmět podnikání, dobu trvání podniku, byl-li založen na dobu určitou, výši základního kapitálu a jednotlivých akcií, dále ustanovení o tom, zda se vydávají akcie na majitele či na jméno, zásady vyplácení a vyměření zisku, způsob zřízení a obsazení představenstva a formy pro legitimaci jeho členů a úředníku společnosti, způsob přezkoumání bilance, forma, kterou se děje svolávání akcionářů, podmínky hlasovacího práva akcionářů a formy rozhodnutí záležitostí, kde se vyžadovala větší než prostá většina hlasů všech akcionářů, a forma, jakou se vyhlašovala oznámení společnosti. Společenská smlouva a schvalovací listina se vkládají do obchodního rejstříku. S tímto vkladem byly dle čl. 211 spojeny konstitutivní účinky. Akciová společnost má způsobilost k právům a způsobilost být

⁶¹ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 190.

⁶² VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 473.

stranou procesu, a je tedy právnickou osobou. Členové neručí za závazky osobně, mají pouze tzv. uhrazovací povinnost. Tou je povinnost splatit svůj vklad, dle počtu upsaných akcií. Za trvání společnosti nesměl požadovat vyplacení vkladu. Pokud to nebylo ve společenské smlouvě uvedeno, nebylo možné změnit předmět podnikání společnosti většinou hlasů (čl. 215).

Organizační záležitosti společnosti byly upraveny v jejich stanovách. Ty obsahovaly název firmy a sídlo společnosti, předmět podnikání, dobu trvání, výši kapitálu a jeho rozdělení na akcie, druh akcií a jejich nominální hodnotu, zásady bilance rozdělování čistého zisku a orgány akciové společnosti.

Základní kapitál se dělil na akcie a někdy i na akcie kmenové a prioritní. Vlastník prioritních akcií měl zaručeno přednostní právo na podíl. Upsání kapitálu se rozlišovalo na simultánní, kdy zakladatelé společnosti sami upsali celý kapitál, nebo sukcesivní, kdy byl zbylý počet akcií nabídnut k upsání veřejnosti.⁶³ Akcie byla cenným papírem, který mohl znít na majitele (au porteur) nebo na jméno (au nom) a její hodnota byla stanovena poptávkou a nabídkou na burze.⁶⁴ Akcie na jméno se zapisovaly do knihy akcionářů. Ke každé akci se připojoval kupon a talon. Kupon představoval akcionářův nárok na podíl na zisku, a proto byl také cenným papírem, kdežto talon měl jen povahu legitimační.⁶⁵ Akcionářův podíl na zisku se nazýval dividenda. Ta byla stanovena jako suma z roční bilance, snížená o příděl do rezervního fondu, tzv. čistý přebytek. Ve společenské smlouvě si mohli akcionáři stanovit výši úroku ze svého vkladu do společnosti po dobu výstavby podniku. Dle čl. 219 není akcionář povinen k účelu společnosti a ke splnění jejich závazků přispět více než příspěvkem, který podle stanov musí zaplatit. Jedinou jeho povinností bylo tedy zaplatit upsané akcie. Akcie na majitele mohly být vydány až po zaplacení jejich nominální hodnoty.

Členství na společnosti lze nabýt jednak způsobem původním a jednak odvozeným. Původními nabyvateli jsou ti, kteří upsali akcie již při zakládání společnosti, nebo následně při zvyšování jejího kapitálu. Ve druhém případě už akcie originárně nabýt nelze a jedinou možností je zde dědění či převod. Akcie jsou volně převoditelné, pouze u akcií na jméno může být společenskou smlouvou podmíněn její převod i přechod po smrti akcionáře souhlasem společnosti.

⁶³ WENIG, Arnošt. *Příručka obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 3. vyd. Brno: [s.n.], 1932, s. 93

⁶⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999, s. 249.

⁶⁵ VLČEK, Eduard a Karel SCHELLE. *Vybrané kapitoly z právních dějin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 53

Orgány akciové společnosti byly : valná hromada, představenstvo a dozorčí rada.

Na valné hromadě se vykonávala práva akcionářů o společných záležitostech. Svolávalo ji představenstvo a dělila se na ustavující, řádnou a mimořádnou. V jejich kompetencích byla volba a odvolání členů představenstva a dozorčí rady i změna stanov. Pokud nebylo smlouvě uvedeno něco jiného, účast na valné hromadě se řídila pravidlem 1 akci = 1 hlas a k přijetí rozhodnutí se obecně vyžadovala prostá většina hlasů přítomných akcionářů. Jednomyslnosti bylo třeba k rozhodnutí o změně předmětu podnikání a k rozhodnutí o spojení společnosti s jinou.⁶⁶ Svolána musela být nejméně jednou ročně a vždy na základě žádosti akcionářů, jejichž akcie tvořily jednu desetinu základního kapitálu, nebo klesl-li základní kapitál pod jednu polovinu. Dalším obligatorním orgánem je představenstvo jako výkonný orgán společnosti. Jednalo ve formě, která byla stanovena ve společenské smlouvě a zastupovala společnost ve všech jejích záležitostech. Fakultativně mohla být zřízena dozorčí rada, jako dohled nad vedením společnosti.

Zánik společnosti je spojen s uplynutím doby, na niž byla založena, usnesením akcionářů, nařízením správního úřadu, prohlášením konkurzu na jmění společnosti, dosažením účelu společnosti. K úplnému zániku se obligatorně vyžaduje její likvidace. Tu ze zákona provádělo představenstvo, či na základě společenské smlouvy nebo usnesením akcionářů, jiné osoby. Likvidace musela být třikrát oznámena ve veřejných listech k tomu určených. Po odečtení dluhů se likvidační zůstatek rozdělil mezi akcionáře dle poměru jejich akcií. Vyplacen mohl být až po jednom roce od výše zmíněného třetího oznámení.⁶⁷

4.13.1.4. Komanditní společnost na akcie

Založení této společnosti záviselo na schválení státních orgánů a o zřízení a obsahu společenské smlouvy musela být pořízena soudní nebo notářská listina. Ve společenské smlouvě museli být uvedeny údaje o komplementářích a to konkrétně: jméno, příjmení, stav a bydliště. Jakákoliv změna smlouvy mohla proběhnout pouze ve formě notářské či soudní, jen se souhlasem komplementářů a valné hromady, a opět jen se souhlasem státu. Bylo nutné, aby byl celý kapitál upsán, a aby komanditisté ihned splatili alespoň 1/4 svého upsaného vkladu. Vznik společnosti se řídil obdobnými pravidly jako u společnosti akciové. Nutností byl zápis do obchodního rejstříku, kam se musely zapsat i změny smlouvy a zánik společnosti. Členy byli komanditisté, kteří se účastnili na společnosti jen do výše svých vkladů ve formě akcií a

⁶⁶ RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, s. 113

⁶⁷ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s.46

aspoň jeden člen jako komplementář musel ručit osobně a neomezeně. ⁶⁸ Řízení společnosti je v rukou komplementářů, kteří vykonávají funkci představenstva. Komanditisté se na společnosti podíleli prostřednictvím valné hromady. Ta vykonává jen práva, která přísluší komanditistům vůči komplementářům. Narozdíl od valné hromady akciové společnosti, tedy není nejvyšším orgánem. Obligatorně se zřizuje dozorčí rada, která vykonává usnesení valné hromady. ⁶⁹ Komplementáři jsou povinni v prvních šesti měsících obchodního roku komanditistům a na jeho konci dozorčí radě předkládat obchodní bilanci za rok minulý. Konkurenční zákaz platí opět jen pro komplementáře. Co se jejich vkladové povinnosti týče, platí to stejné jako o vkladech společníků veřejné obchodní společnosti. O zániku společnosti platí čl. 123-125 obchodního zákona. Jakékoliv ukončení účasti komanditisty na společnosti nemělo vliv na její trvání. Komplementáři pak společně s jednou nebo více osob zvolenou valnou hromadou vykonávají funkci likvidátorů, jelikož likvidace společnosti je povinností.

4.13.2. Tichá společnost a sdružení k jednotlivým úkolům na společný účet

Tyto společnosti jsou upraveny ve třetí knize Všeobecného obchodního zákoníku. V právní teorii byly tyto společnosti slučovány do jedné kategorie s ostatními společnostmi obchodními. Je zde ovšem značný rozdíl.

O tichou společnost jde, jestliže se někdo formou majetkového vkladu podílí na provozování obchodního živnosti jiného za podíl na zisku a ztrátě. Majitel živnosti se stává vlastníkem tohoto vkladu a tichý společník je tak jeho věřitelem. Jméno tichého společníka nesmí být dle čl. 251 uvedeno v názvu firmy. Že jde o společnost tichou, není navenek znatelné. Ten má právo kontrolovat a ověřit si roční bilanci. Účastní se na ztrátách, ale jen do výše svého splaceného nebo nesplaceného vkladu. Z obchodního jednání společnosti vznikají práva a povinnosti pouze majiteli živnosti. Jmění živnosti je jměním hlavního společníka. Tichým společníkem může být osoba fyzická i právnická. ⁷⁰ V případě konkurzu na majitele živnosti, dostává se tichý společník do postavení konkurzního věřitele. Ostatní konkurzní věřitelé mají vůči němu tzv. zesílené právo odpůří. Tím je jejich právo požadovat po tichém společníkovi jeho vklad, byl-li mu vrácen během jednoho roku před vyhlášením konkurzu. K zániku společnosti dochází, není-li ve smlouvě stanoveno jinak: smrtí hlavního společníka,

⁶⁸ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s.234

⁶⁹ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s.234

⁷⁰ HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní: komentář*. Praha: Nakladatelství Československý kompas, 1929, s. 263-268.

společníkova ztráta ke způsobilosti spravovat jmění, prohlášením konkurzu na hlavního nebo tichého společníka, vzájemnou úmluvou, uplynutím doby, výpovědí hlavního či tichého společníka nebo jeho věřitele, soudním rozsudkem o zrušení společnosti a trvalým a úplným zastavením provozu živnosti.

Sdružení k jednomu nebo několika jednotlivým obchodům na společný účet je jinak nazývána společnost případná. Účelem není provozování živnosti, ale jde o jednotlivý či jednotlivé obchody na společný účet. Případná společnost nemusí být zřízena jen mezi osobami kupce a k jejímu vzniku není potřeba žádné smlouvy ani jiné listiny.⁷¹ Společenská smlouva, jíž se společnost zřizuje, musí odpovídat požadavkům dle občanského práva. Ohledně příspěvků platí, že jsou určeny jak skutečnou potřebou podniku, ale i počtem společníků. Není-li jiné úmluvy, má se za to, že všichni musí přispět ve stejné míře. Jelikož společnost nemůže mít jmění, musí být ve společenské smlouvě stanoveno případné vlastnictví věcí do společnosti vnesených. K uzavírání obchodů jsou oprávněni i povinni všichni členové stejně, tyto záležitosti však mohou svěřit do rukou jednoho. Společnost nemá právní subjektivitu ani firmu. Z obchodů uzavřených jen jedním z účastníků, vznikají práva a povinnosti jen přímo jim. Jednají-li všichni společníci společně, společným plnomocníkem, nebo když pouze jeden z nich jedná na příkaz a na základě plné moci ostatních, ručí za závazky takto vzniklé společníci solidárně. Ohledně vztahu solidarity se užití předpisů občanského práva. Skončení společnosti nastává v okamžiku, kdy dosáhla účelu spolčení se.

⁷¹ WENIG, Arnošt. *Příručka obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 3. vyd. Brno: [s.n.], 1932, s. 79

5. Další zákony přijaté za Rakouska - Uherska

5.1. Družstevní zákon

Za družstevní zákon byl označován zákon č.70 ř.z. ze dne 9. dubna roku 1873 jako zákon o společenstvech výdělkových a hospodářských. Do přijetí družstevního zákona se právní úprava družstev řídila spolkovým patentem z roku 1852, dále bylo stanoveno, že na družstva se již tento patent nevztahuje.⁷² Dle §1 byly předmětem úpravy spolky s neuzavřeným počtem členů, které mají za účel podporovat výdělek nebo hospodářství svých členů společným provozováním závodu, nebo poskytováním úvěru. Základními znaky družstev jsou tedy:

- a) neuzavřený počet osob
- b) účel podporovat výdělek a hospodářství svých členů
- c) prostředkem k tomu je společné provozování závodu, či poskytnutí úvěru

Pod pojmem podpory výděleku se rozumí zvýšení příjmů nebo snížení jejich výdajů. Co se podpory hospodářství týče, nejde jen o peněžní zisk, ale i o naturální výhody.⁷³ Zákon rozlišuje tyto druhy družstev:

1. záložní a úvěrní spolky
2. spolky surovinové a skladní
3. produktivní družstva
4. konsumní spolky
5. bytová družstva

Právní teorie dělí družstva na společenstva výrobní, jejichž účel spočívá ve zvýšení zisku svých členů, společenstva distributivní, jejichž mají za úkol snížit výdaje členů a společenstva pojišťovací, které pojišťují své členy pro případ ztráty či zkázy hospodářských statků.⁷⁴ Dle §2 zákona bylo možné je zřizovat jak s ručením neomezeným, tak s omezeným. V případě neomezeného ručení, ručí jeho členové solidárně a neomezeně celým svým jměním, v případě druhém ručí jen do předem stanovené částky. V obou v případech se jedná o ručení podpůrné.

⁷² VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 475

⁷³ Nález býv. rakouského soudu ze dne 14. prosince 1915, č.j. R I 619/15

⁷⁴ WENIG, Arnošt. *Příručka obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 3. vyd. Brno: [s.n.], 1932, s. 168

Dochází k němu tehdy, jestliže během likvidace nebo konkurzu nestačí na pokrytí závazků společnosti její aktiva.⁷⁵ Jednalo se o případ ručení přímého, tzn. se členové stávali přímo zavázanými věřitelům společnosti. To se změnilo v roce 1918 po vydání ministerského nařízení č. 105 ze dne 21. března, vydaného na základě zmocňovacího zákona č. 307/1917, ve kterém se toto přímé ručení odstranilo a členové měli jen v případě schodku společnosti vůči ní povinnost uhrazovací.⁷⁶

K založení družstva se vyžadovalo přijetí společenstevní firmy, zřízení společenstevní smlouvy v písemné formě a její zápis do rejstříku společenstev a přistoupení jednotlivých členů písemným prohlášením. Její vznik tedy není závislý na povolení státu. Společenstevní smlouva musela obsahovat firmu a sídlo společenstva, předmět jeho podniku, dobu jejího trvání, způsob sestavení bilance a vypočtení zisku, podmínky vstupu členů do družstva, způsob volby a složení představenstva a způsob legitimace jeho členů, formu svolání členů společenstva, hlasovací práva jeho členů, záležitosti, o kterých je nutno rozhodovat větší než prostou většinou hlasů a jména členů prvního představenstva, nebo osob, které mají povinnost zapsat sdružení do rejstříku společenstev, výši vkladu a určení, zda jde o družstvo s ručením omezeným či neomezeným. Název firmy musí být vzatý z jejího předmětu podnikání a musí obsahovat označení „registrované společenstvo“ a také dodatek o způsobu ručení. V zákoně se zmiňuje povinnost zápisu družstva do rejstříku společenství. Jeho formální stránku upravuje nařízení č. 71 ze dne 14. května 1873 ř.z. a je povinen ho vést každý obchodní soud. Skládá se z části rejstříku a knihy příloh. Dle §7 odst. 2 se na rejstřík společenství užití obdobně ustanovení obchodního zákona o rejstříku obchodním. Družstvo může nabývat práv a povinností, být procesní stranou u soudu a nabývat vlastnictví a jiných věcných práv.

Zákon nestanovuje minimální ani maximální počet členů. Ovšem z povahy pojmu společenstvo můžeme dovodit, že musí jít nejméně o členy dva. Mohou jimi být jak osoby fyzické, tak právnické. Převod podílu se připouští jen v družstvu s ručením omezeným. Zánik členství se děje vystoupením člena, jeho vyloučením či smrtí, převodem všech podílů na třetí osobu a výpovědí, danou věřitelem člena. Právo vystoupit mají všichni členové na základě výpovědi, ovšem s výpovědní lhůtou čtyř týdnů a pouze na konci obchodního roku. Smrtí člena zaniká členství pouze ve společenství s ručením neomezeným. O členech družstva vede představenstvo rejstřík členů.

⁷⁵ HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní: komentář I.* Praha: Nakladatelství Československý kompas, 1929, s. 826

⁷⁶ tamtéž

Mezi povinnosti členů patří jednak povinnost uhrazovací vkladová, výše zmíněná uhrazovací povinnost schodková a povinnost nést podíl na ztrátě družstva. O právech členů platí vesměs to stejné jako o právech akcionářů. Např. právo podílet se na správě společnosti, její kontrola, právo na podíl na zisku, na podíl vypořádací a likvidační.

Orgány družstva byly představenstvo a valná hromada jako orgány obligatorní a dozorčí rada, jejíž zřízení povinné nebylo. Valná hromada byla výkonným orgánem a každý člen na ní měl jeden hlas. Představenstvo zastupovalo společenstvo a můžeme říci, že se jednalo o statutární zástupce a nikoliv jak je tomu v dnešní době statutární orgán.⁷⁷

V případě zániku společnosti se vyžadovala její likvidace, kterou provádělo představenstvo, pokud nebylo stanoveno ve smlouvě něco jiného. Právní úprava likvidace se podobala likvidaci akciové společnosti.⁷⁸

5.2. Akciový regulativ

Akciový regulativ byl nařízením č.175/1899 ř.z.. Jednalo se o prováděcí předpis Spolkového zákona z roku 1852. Předpis obsahoval 58 paragrafů a členil se na tři oddíly. První o zřizování a přeměňování akciových společností, druhý o zřizování a třetí o ustanoveních všeobecných. Měl sloužit k usnadnění zřizování a přeměny podnikových podílů v oboru průmyslu a obchodu. Ze své působnosti vyloučil banky, pojišťovny, stavební a železniční společnosti a komanditní společnosti na akcie.

Oddíl první obsahuje úpravu žádosti o povolení, předběžné povolení a konečné povolení, samotné předběžné povolení, upsání akciového kapitálu, nepeněžitých vkladů, ustavující valnou hromadu a publikační povinnosti.⁷⁹ Dle § 3 byla žádost o předběžné povolení nutná zejména v případě, kdy společnost veřejně upisovala akcie. Ke konečnému povolení bylo nutné připojit i výkaz o zajištění základního kapitálu, pokud má být hotově splacen. Ten se prokazuje prohlášením žadatelů o koncesi nebo třetích osob o upsání akcií. O konečném povolení rozhoduje ministerstvo vnitra a udělí ho vždy, když plán podniku vyhovuje požadavkům platných zákonů a nařízení, ustanovením akciového regulativu a § 14 spolkového zákona z roku 1852. Tento paragraf stanovil k povolení zřízení spolku, aby byl

⁷⁷ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s. 56.

⁷⁸ WENIG, Arnošt. *Příručka obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 3. vyd. Brno: [s.n.], 1932, s. 202.

⁷⁹ HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní: komentář I*. Praha: Nakladatelství Československý kompas, 1929, s. 577-592.

účel spolku dovolený, jeho zakladatelé poskytovali záruku řádného provádění podniku svými osobními a majetkovými poměry a plán podniku vyhovoval zákonu a veřejnému zájmu. V § 13 AR je obsažená úprava ustavující valné hromady, jíž se účastní upisovatelé, a kterou musí svolat koncesionáři před zápisem společnosti do obchodního rejstříku. O jejím konání musí být osm dní předem učiněno oznámení politickému úřadu. Měla za úkol usnést na zřízení společnosti, schválit stanovy, zvolit členy prvních orgánů a schválit výši kapitálu. Jak Všeobecný obchodní zákoník, tak akciový regulativ nečinil rozdíl mezi pojmy společenská smlouva a stanovy společnosti, jak tomu máme dnes.⁸⁰ V druhé části prvního oddílu přeměňování akciových společností byla upravena změna společenské smlouvy a zvýšení i snížení kapitálu.

Ustanovení druhého oddílu obsahují úpravu orgánů, akcií, obsahu a změny stanov, rozdělování zisku, rezervního fondu atd. V § 36 se objevuje nový institut ředitelské rady, jako fakultativně zřizovaného orgánu společnosti. Ta mohla rozhodovat v určitých důležitých otázkách, které nenáleží do působnosti valné hromady a také některá jednání valné hromady mohou být podmíněna jejím souhlasem. Paragraf 37 obsahoval povinnost zřizovat dozorčí radu, která musela mít minimálně tři členy. Také mohlo být stanoveno, že ředitelská rada zřizuje představenstvo, avšak jen v případě, že její členy volí valná hromada na nejvyšší období pět let. Ohledně členů představenstva doplnil stávající právní úpravu tím, že požadoval svéprávnost členů a při jejich volbě má být dána přednost těm osobám, které z povolání bezprostředně spravují provozování společností podniku. Další. Byla stanovena minimální hodnota akcie a zákaz vydávat akcie po jmenovitou hodnotou.

Státní dozor, přechodná ustanovení a působnost nařízení byla pak obsažena v oddílu třetím. Dle něj jsou akciové společnosti podrobeny dozoru státních orgánů. Základ státního dozoru je daný spolkovým zákonem z roku 1852.

5.3. Zákon o společnosti s ručením obmezeným

Tento zákon byl přijat až v roce 1906 a to 6. března, pod č.58 ř.z. Inspirací byl německý zákon a do tehdejší právní úpravy společností dle mého názoru vnesl zásadní změny. Rozpadal se do osmi hlav a obsahoval 127 paragrafů. Hlavní odchylkou bylo, že tato společnost mohla být uzavřena k jakémukoliv dovolenému účelu, kromě pojišťovacích obchodů a politické činnosti. Dle Arnošta Weniga je společnost s ručením obmezeným:

⁸⁰ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s.64-65.

„...stejně jako akciová společnost, sdružení osob, provozujících podnik pod společnou firmou, přičemž společníci neručí osobně za závazky společnosti, nýbrž účastní se společenského podniku pouze vklady”.⁸¹

Ke vzniku společnosti bylo třeba uzavření společenské smlouvy ve formě notářského zápisu, zápis do obchodního rejstříku a někdy i státní koncese. Ta se vyžadovala pro společnosti s předmětem podniku : nabytí nebo provozování železniční koncese, vydávání zástavních listů, nebo založených bankovních dlužních úpisů a shánění a dopravování vystěhovalců. Společenská smlouva obsahovala firmu a sídlo společnosti, předmět podniku, výši kmenového kapitálu a částku kmenového vkladu každého společníka. Název firmy mohl být odvozený z předmětu podnikání, tvořit ho mohly i jména všech společníků nebo alespoň jednoho z nich a připojená doložka společnost s ručením obmezeným. V rámci stanov společníci prohlašují přistoupení ke společnosti a výši svého vkladu. Vklad může být ve formě peněžité nebo nepeněžité, vždy však peněžitou částkou vyjádřené. Při zřízení společnosti potom musí být každý v penězích splatný vklad splacen nejméně do jedné čtvrtiny, avšak minimálně v hodnotě 250 Kč. Konečný vznik společnosti je spojen se zápisem do obchodního rejstříku.

Členství společnosti je opět možno nabyt originárně či derivativně. Originárně to lze při zakládání společnosti nebo jejího pozdějšího zvýšení kapitálu a to převzetím kmenového vkladu. Derivativně potom převodem nebo zděděním závodního podílu či dílu závodního podílu. Převod podílu mezi živými je podmíněn notářským zápisem. V případě, že by společnost odmítla dát souhlas k převodu podílu společníkem, může být tento souhlas na jeho žádost za jistých podmínek nahrazen soudním rozhodnutím. Ohledně zániku členství platí, že společník nemůže ze společnosti vystoupit, pokud ovšem nepřevede celý svůj podíl na jiného. Společník může být také vyloučen na základě tzv. kadučního řízení, které je zahájeno, je-li člen v prodlení se splátkami na kmenový vklad.

Obligatormími orgány jsou jednatelé a sbor společníků. Je možno zřídit dozorčí rada, která se však povinně ustanovuje, je-li kmenový kapitál vyšší jak 1.000.000 Kč a počet členů přesahuje padesát. Měla nejméně tři členy a vykonávala dozor nad správou společnosti. Jednatelé byli výkonným orgánem společnosti a voleni byli přímo společníky. Byl-li jednatelem některý ze společníků, mohlo to být stanoveno přímo ve stanovách. Osoby jednatelů se zapisovaly do obchodního rejstříku. Jednali způsobem ve smlouvě určeným,

⁸¹ WENIG, Arnošt. *Příručka obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 3. vyd. Brno: [s.n.], 1932, s. 221.

jinak společně a vždy s péčí řádného hospodáře, pod hrozbou odpovědnosti za jinak vzniklou škodu. Platil na ně zákaz konkurence spočívající v nemožnosti podnikat ve stejném předmětu jako společnost a nemohli být jednateli, neomezeně ručícími společníky, členy představenstva ani dozorčí rady jiné společnosti. Představenstvo muselo vést knihu všech společníků, kde bylo zapsáno jejich jméno, bydliště, povolání, výše vkladu a výše splaceného vkladu.⁸² Valná hromada volila a odvolávala členy dozorčí rady a jednatele, schvalovala účetní závěrky, vracela příplatky, vyžadovala splacení vkladů, udělovala prokuru a kontrolovala ji, uplatňovala nárok na náhradu škody v případě jejího vzniku proti jednatelům a dozorčí radě, uzavírala smlouvy, jimiž společnost nabývala podniků k provozování jejího podniku, nebo jimiž nabývala nemovitosti, za úplatu převyšující pětinu kmenového kapitálu. Společníci na ni mohli hlasovat osobně i písemně. Svolávána byla jednatelem nejméně jednou ročně a dále bylo-li to v zájmu společnosti, nebo snížil-li se její kapitál na méně než polovinu, či na požádání společníků vlastníků nejméně jednu desetinu kmenového kapitálu. Usnášeníschopnost byla stanovena na společníky vlastníky nejméně jednu desetinu kmenového kapitálu. Co se hlasování týká, platilo pravidlo, že každá stokoruna vkladu znamená jeden hlas. Rozhodovalo se prostou většinou s výjimkou záležitostí uvedených v zákoně, jako byla změna smlouvy aj.

Základem společnosti je kmenový kapitál. Ten musí být splacen, jelikož tvoří jistotu pro věřitele společnosti. Minimální kmenový kapitál musí být 20.000 Kč. Tento kapitál je tvořen kmenovými vklady, jejichž minimální hodnota je 500 Kč a u některých společnostech 200 Kč. Závodním podílem se rozumí soubor společnickových členských práv a závazků.

Mezi základní povinnosti členů patří povinnost splatit upsaný vklad a rozšířená uhrazovací povinnost. Na základě společenské smlouvy může být stanovena i povinnost k příplatkům nad výši kmenového vkladu. O nároku na podíl na zisku platí to vesměs to stejné jako u akciových společností. Čistý zisk společnosti se dělí mezi jeho členy dle výše splaceného kmenového vkladu každého z nich. Za závazky ručí pouze do výše svých vkladů.

Při zániku společnosti nedochází k její likvidaci vždy, protože zákon zmiňuje možnost převodu veškerého jmění na akciovou společnost za poskytnutí jejích akcií, nebo na jinou společnost s ručením obmezeným za poskytnutí podílů na ni. K tomu bylo zapotřebí jednomyslnosti členů společnosti a nebylo třeba likvidace.

⁸² KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 193-194.

Dle zákon je umožněno, aby se taxativně stanovené druhy společností měly možnost přetvářet ve společnost s ručením obmezeným. Těmito druhy společností jsou akciová společnost, spolky na zisk dle spolkového patentu z roku 1852 a hornické těžírny. Usnesení k přetvoření akciové společnosti obsahuje stejné náležitosti jako k usnesení o jejím zániku. Přeměna spolků na zisk měla význam jen do dne nabytí účinnosti tohoto zákona. Zvláštní hlava zákona je věnována cizozemským společnostem.

5.4. Ostatní zákony přijaté do roku 1919

Za předpisy relevantní v oblasti obchodního práva přijaté za Rakouska-Uherska je určitě vhodné zmínit zákon o smlouvě pojišťovací pod č. 501 přijatý 23.12. 1917. Jeho předmětem byla zvláštní sféra obchodních obligací. Zákon upravoval jak předpisy obecné tak i jednotlivé druhy pojištění.⁸³ Dále pak zákon o burzách z roku 1875, starší spolkový zákon z roku 1852 výše již zmiňovaný a také zákon koaliční z 1870. Ten obsahoval protikartelovou úpravu, na jejímž základě byly neplatné takové úmluvy podnikatelů, které měly za cíl zvýšit ceny ke škodě odběratelů.⁸⁴

⁸³ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, s.57.

⁸⁴ VLČEK, Eduard a Karel SCHELLE. *Vybrané kapitoly z právních dějin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 84

6. Obchodní právo v době první ČSR

Na základě proklamace Národního československého výboru a následně přijatého zákona č.11/1918 Sb. o zřízení samostatného československého státu, vznikla československá republika. Prvním zákonem přijatým za jejího trvání byl z.č. 1/1918 Sb. o vyhlášení zákonů a nařízení ze dne 2. listopadu 1918 jako tzv. publikační norma.⁸⁵ Následovalo přijetí tzv. reciproční normy č.11 Sb., jímž byl pro československý právní řád přijat princip continuity a veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení tak zůstaly v platnosti. Stát se tak rozdělil na tři území, ve kterých platilo právo odlišné:

1. Čechy, Morava, Slezsko, Vitorazsko a Valticko
2. Slovensko a Podkarpatská Rus
3. Hlučínsko

Na prvním území platil československý obchodní zákoník. V Hlučínsku byl do 1.5.1920 platný obchodní zákoník německé říše a po tomto dni i zde nabyl účinnosti československý obchodní zákoník. Co se Slovenska a Podkarpatské Rusi týče právní poměry obchodního práva se od 1.1. 1876 řídily uherským zákoníkem obchodním a obchodními zákony, které ho doplňují.⁸⁶ Na území Československa jako důsledek vznikl právní dualismus, jelikož v platnosti zůstal tedy Všeobecný zákoník obchodní z roku 1862 ve znění pozdějších úprav jako zákoník „český“ a uherský obchodní zákoník ve znění pozdějších změn a doplňků z roku 1876 jako zákoník „slovenský“.⁸⁷

Z toho důvodu vznikla potřeba unifikace, ale i modernizace obchodního práva na našem území. Z důvodů nutnosti kodifikace také všeobecného soukromého práva, započaly práce na novém obchodním zákoníku až v roce 1929. Ministerstvem spravedlnosti byla zřízena komise, která měla zpracovat jeho návrh.⁸⁸ V roce 1937 byla vytvořena osnova nového obchodního zákoníku, která však zahrnovala jen oddíly upravující „Obchodníky“ a „Společnosti“. Ustanovení o obchodním jednání zcela chyběla. Takto přijatá úprava proto nepřicházela v úvahu. Další kodifikační práce však byly přerušeny německou okupací.

⁸⁵ VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny na území Slovenska*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007, s.223

⁸⁶ ROUČEK, F. *Československé právo obchodní: I. část obecná*. Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1938, s. 47-50.

⁸⁷ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 207.

⁸⁸ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 476

Ke sblížení dualistické obchodně-právní úpravy došlo alespoň rozšířením platnosti recipovaného zákona o společnostech s ručením obmezeným z roku 1906 i na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Dále bylo upraveno uveřejňování zápisů do obchodního rejstříku (č.397/1919 Sb.), které se začaly publikovat v listech „Ústřední oznamovatel“. V roce 1923 došlo ke změně úpravy smlouvy nakladatelské. K úpravě pojistné smlouvy došlo přijetím zákona z roku 1934. Dosavadní úprava pojištění se řídila zákonem z roku 1917, který ovšem nenabyl účinnosti celý. Nová úprava byla inspirována švýcarským a rakouským vzorem. Obsahovala ustanovení o zabezpečovacím fondu, který byla povinna vytvořit každá pojišťovna. Ten měl zajistit uspokojení nároků pojištěnců a podléhal zvláštnímu dozoru a ochraně.⁸⁹

Dalším zákonem přijatým v oblasti obchodního práva byl zákon o nekalé soutěži (z.č. 111/1927 Sb.). Ten sloužil k regulaci hospodářské soutěže. Účelem bylo stanovení toho, co je v rámci volné soutěže přípustné a toho, co se přičí dobrým mravům a obchodní morálce. Byla zformulována generální klauzule a určil nejtypičtější formy nekalé soutěže. V §1 stanovil, že nekalosoutěžním jednáním je každé jednání soutěžitele odporující dobrým mravům, způsobilé uškodit jinému soutěžiteli. Dále charakterizoval nekalou reklamu, nesprávné označení původu zboží, zlehčování, zneužívání podnikových značek a další nepřípustná jednání. Jako obranu proti tomu určil možnost uplatnění civilních a trestních žalob.

Reakcí na neustále se zvyšující počet kartelů byl kartelový zákon č. 141/1933 Sb. Zásadní změna spočívala v tom, že připustil vytváření kartelů. Vymezil pojem kartelových úmluv jako smlouvy samostatných podnikatelů, jimiž se smluvní strany zavazují omezit nebo vyloučit mezi sebou volnou soutěž úpravou výroby odbytu, obchodních podmínek, cen, nebo pokud jde o podmínky dopravní, úvěrní nebo pojišťovací, též sazeb, je-li účelem úmluv ovládnout co možná nejúčinněji trh. Kartelové smlouvy musely být písemné. „ *Smluvní strany nebo organizace provádějící kartelovou úmluvu, byly povinny vést záznamy o veškerých opatřeních směřujících ke shodnému postupu ohledně cen, sazeb a obchodních podmínek.*”⁹⁰ Registrací kartelů byla lépe umožněna jejich kontrola. Proto zákon zřídil kartelový rejstřík. Kontrolu nad nimi potom vykonával Český statistický úřad. Zřízena byla dále kartelová komise a kartelový soud.

⁸⁹ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 477

⁹⁰ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 210.

V letech 1927 - 1928 došlo ke sjednocení práva železničního. Za zmínku stojí i směnečný zákon z roku 1928, odstranil dualismus směnečného řádu z roku 1850 pro české země a směnečného řádu z roku 1876 pro země slovenské a Podkarpatskou Rus.⁹¹

V tomto období můžeme dle mého názoru zaznamenat velký rozvoj v oblasti obchodního práva a to i přesto, že nedošlo k přijetí jednotného obchodního zákoníku.

7. Obchodní právo za protektorátu Čechy a Morava

Od roku 1939 byl na území Čech a Moravy zřízen výnosem z 16. března 1939 protektorát. Co se týče právních předpisů, platily zde právní normy z doby před okupací, právní předpisy Německé říše a také právní předpisy vydávané protektorátními orgány. Avšak právo prezidenta a protektorátní vlády vydávat právní předpisy bylo od roku 1941 bylo možné pouze na základě zmocnění říšského protektora. Říšský protektor mohl vydávat předpisy s platností zákona v jakékoliv oblasti práva.⁹²

Velice rychle začalo docházet k pronikání německého kapitálu na naše území. Židovský majetek byl protiprávně konfiskován a vznikl institut „nucené správy“ nad majetkem některých obyvatel protektorátu.⁹³ Na základě protektorátního opatření byla na naše území rozšířena platnost říšskoněmeckých předpisů o nucených kartelech. Tímto došlo k výraznému pronikání německých firem na náš trh připojováním protektorátních firem k německým kartelům.⁹⁴

V roce 1940 byla vytvořena celní unie protektorátu s německou říší, která výrazně usnadnila drancování českých zemí. Byly likvidovány hospodářské svazy a vytvářeny tzv. ústřední svazy. Vznikaly i svazy trhové, které zajišťovaly odbyt zemědělských výrobků. V roce 1944 byla zrušena možnost přeměny akciové společnosti ve společnost s ručením omezeným.

V tomto období bylo obchodní právo značně omezeno a regulováno veřejnoprávními prostředky a bylo přizpůsobováno hlavně válečným cílům.⁹⁵

⁹¹ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 480.

⁹² VLČEK, Eduard. *Právní dějiny ČSR (1939-1947)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 6-7.

⁹³ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999, s. 390

⁹⁴ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 478.

⁹⁵ KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 279 s. ISBN 978-807-3800-413.

Závěr

Za cíl své práce jsem si vytyčila zachycení vývoje obchodního práva na našem území až do roku 1945 a alespoň stručný rozbor všech důležitých právních předpisů v té době přijatých. K největšímu rozvoji obchodu začalo jako první docházet ve starověku. Nejvíce v italských městech jako centrech obchodu. Základem pro vznik obchodního práva jako právního odvětví potom byly ve středověku cechy, které v té době ovládaly obchodování. Stanovily jistá pravidla, která se vztahovala na jejich členy, a která byla v některých případech užívána jako obchodní zvyklosti na městských soudech. Můžeme v nich spatřovat počátky ochrany spotřebitele a hospodářské soutěže. Další rozvoj byl v souvislosti s rozvojem manufaktur.

Snahy o kodifikaci obchodního práva skončily úspěšně přijetím francouzského obchodního zákoníku Code de commerce. Ta se stala inspirací pro ostatní země a později přijaté předpisy.

V Českých zemích došlo ke zpomalení rozvoje v důsledku Třicetileté války. V rámci vzniku měst a jim udělovaných privilegií, docházelo k prvním snahám o kodifikaci i u nás. Za zmínku stojí Koldínův zákoník. Důležité bylo i např. Vladislavovo privilegium, které obsahovalo ustanovení o ochraně domácích kupců před kupci cizími. K pozdějšímu rozvoji i u nás dochází v souvislosti s cechy. Postupně byly stále větší zásahy do obchodního práva ze strany státu. Prvními úpravami je směnečný řád z roku 1763, který obsahoval první zmínku o společnostech. Dále pak spolkový zákon z roku 1852, nebo zákon živnostenský. Mnohá ustanovení obchodněprávní povahy byla součástí i Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811.

Za nejvýznamnější zákoník lze považovat Všeobecný obchodní zákoník přijatý v roce 1862 na území Rakouska-Uherska. Ten byl jednoznačnou reakcí na rozvoj obchodu, podnikání a průmyslu. Byl kodifikací velmi vyspělou a mnohá jeho ustanovení a instituce byly inspirací pro zákonodárství jiných evropských zemí a později přijaté právní předpisy. Pro české země se stal základním pramenem obchodního práva až do roku 1950. Konečně zavedl podrobnou úpravu obchodních společností, z níž nejdůležitější je úprava společnosti akciové, která byla později upravena akciovým regulativem. Odlišnosti od dnešní podoby akciové společnosti jsou pouze nepatrné. Stanovil, že obchodní právo je právem obchodů a obchodníků.

Za Rakouska- Uherska bylo přijato i mnoho dalších významných zákonů. Jedním z nich byl zákon o společnostech s ručením omezeným. Ten byl další velice významnou úpravou,

reagující na hospodářský pokrok. Jeho úprava byla velice propracovaná a v dnešním právu nalezneme také jen drobné rozdíly.

Za první republiky byl obchodní zákoník doplněn a pozměněn dalšími předpisy z oblasti obchodního práva a těmi byly především kartelový zákon, zákon o družstvech, zákon o pojistné smlouvě aj. Reakcí na právní dualismus u nás byly pokusy o unifikaci a rekodifikaci obchodního práva, které byly znemožněny především započatou německou okupací.

Za Protektorátu Čechy a Morava bylo veškeré zákonodárství v rukou Německé říše a tudíž zde nemůžeme mluvit o nějakém dalším vývoji. Docházelo k veřejnoprávním zásahům a omezování českých firem a společností. Celé hospodářství bylo ovlivňováno válkou.

Můžu tedy shrnout, že v mnoha historických právních předpisech a institutech můžeme spatřovat zárodky novodobé právní úpravy. Zejména pak důležitá je právní úprava obchodního práva za Rakouska-Uherska a Československa, které se výrazně nelišila od právní úpravy současné a očividně je z ní mnoho převzato.

POUŽITÁ LITERATURA:

Knižní publikace:

1. DOMINIK, R., KIZLINK, K. *Obecný zákoník obchodní*. Praha: Nakladatelství Vladimír Orel, 1927
2. HERMANN-OTAVSKÝ, K. *Všeobecný zákoník obchodní: komentář*. Praha: Nakladatelství Československý kompas, 1929, 1787 s.
3. KADLECOVÁ, Marta, Karel SCHELLE, Renata VESELÁ a Eduard VLČEK. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 279 s. ISBN 978-807-3800-413.
4. MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, 269 s., obr. na příl. ISBN 8085903016.
5. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999, 572 s. ISBN 80-720-1167-7.
6. PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005, 458 s.
7. RANDA, A. *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*. Praha : J. Otto, 1908, 200 s.
8. ROUČEK, F. *Československé právo obchodní: I. část obecná*. Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1938, 195 s.
9. URFUS, V. *Historické základy novodobého práva soukromého*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 1994, 135 s.
10. URFUS, V. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích a počátky novodobého práva obchodního*. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1959
11. VLČEK, Eduard a Karel SCHELLE. *Vybrané kapitoly z právních dějin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993, Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 103 s.
12. VLČEK, Eduard. *Právní dějiny ČSR (1939-1947)*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, 148 s. ISBN 80-244-1289-6.
13. VOJÁČEK, Ladislav. *Právní dějiny na území Slovenska*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007, 450 s. Právo (Key Publishing). ISBN 9788087071434
14. VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 684 s. ISBN 978-807-3801-274
15. Voneš, Bohumil. *Všeobecný zákoník obchodní ze dne 17. prosince 1862 se zákonem úvodním a všemi zákony a nařízenými naň se vztahujícími*. Písek : Burian, 1912. 420 s. Burianova Sbírká zákonů; sv. II.

Právní předpisy

1. Zákon č. 1/1863 ř. z., Všeobecný obchodník zákoník
2. Císařský patent č. 253/1852 ř. z., zákon spolkový
3. Nařízení ministerií vnitra, financí, obchodu, práv a orby ze dne 20. září 1899 č. 175 ř. z., jímž vyhláší se regulativ pro zřizování a přeměňování akciových společností v oboru průmyslu a obchodu (akciový regulativ)
4. Zákon č. 58/1906 ř. z., o společnosti s ručením omezeným, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 946/1811 ř.z., Všeobecný občanský zákoník
6. Zákon č. 51/1850 ř.z., směnečný řád
7. Nařízení č. 27/1863 ř.z., o založení a vedení obchodního rejstříku
8. Nařízení č. 89/1906 ř.z., o změnách založení a vedení obchodního rejstříku
9. Zákon č. 20/1910 ř.z., o obchodních pomocnících
10. Zákon č. 1/1928 Sb., směnečný zákon
11. Zákon č. 70/1873 ř. z., o hospodářských a výrobních společenstvech (družstevní zákon), ve znění pozdějších předpisů
12. Zákon č. 111/1927 Sb., o nekalé soutěži, ve znění pozdějších předpisů
13. Zákon č. 141/1933 Sb., o kartelech a soukromých monopolech (kartelový zákon), ve znění pozdějších předpisů
14. Zákon č. 106/1923 Sb., nakladatelská smlouva
15. Zákon č. 145/1934 Sb., o zabezpečení nároků pojištěnců v soukromém pojištění a o státním dozoru nad soukromými pojišťovnami
16. Nález býv. rakouského soudu ze dne 14. prosince 1915, č.j. R I 619/15

Abstrakt

Tato diplomová práce obsahuje výklad o obchodním právu platným na našem území do roku 1945. První část pojednává o počátcích obchodního práva a vývoji pojmu obchodního práva až do jeho podoby, jak jej známe dnes. Po stručné zmínce o vývoji prvních právních předpisů v obchodní sféře v českých zemích, je podrobně rozebrán obsah a přijetí Všeobecného obchodního zákoníku z roku 1862, jako první obchodněprávní kodifikace u nás. I po jeho přijetí byly přijímány i jiné zákony jako zákon družstevní, spolkový, akciový regulativ, významný zákon o společnostech s ručením omezeným a jiné a docházelo tak k dalšímu rozvoje obchodního práva. V předposlední části se práce věnuje obchodněprávní situaci za první československé republiky a zákonům zde vzniklých. Poslední kapitola je o Protektorátu Čechy a Morava, jako období útlumu z důvodu značných veřejnoprávních zásahů.

Abstract

This dissertation contains description of trade law in our territory until the year of 1945. The first part will discuss beginnings of the trade law, and evolution of the definition of trade law, from its start until the final form, in which we recognise it today. After a brief mention of restrictions of trade in Czech lands, I will in detail address the context and adoption of the Všeobecný obchodní zákoník of 1862, as it was the first commercial-law codification in our territory. Even despite the adoption of this codification, over the course of time, there were also different laws adopted, such as the cooperative law, federal law, stock regulations, and the utmost important law of limited liability, etc, which led to farther expansion of the trade law. In penultimate part, this work will address the situation of commercial-law in first Czechoslovak Republic, and laws passed in this era. The last chapter will address the Protectorate Čechy a Morava, as the time of recession due to significant commercial-law adjustments.

Klíčová slova

Všeobecný obchodní zákoník, Akciový regulativ, Zákon o společnostech s ručením obmezeným, Družstevní zákon, Československý obchodní zákoník, První Československá republika, Protektorát Čechy a Morava, Obchodní právo

Keywords

General Commercial code, Stock Regulator, Act of cooperatives, Companies with restraint guaranty Act, Czechoslovak commercial code, First Czechoslovak republic, Protectorate of Bohemia and Moravia countries, commercial law.